

HISTORY STUDIES

INTERNATIONAL JOURNAL OF HISTORY

ISSN: 1309 4173 / (Online) 1309 - 4688 (Print)

Volume: 13, Issue: 6, December 2021

www.historystudies.net

CUMHURİYET DÖNEMİNDE OSMANLI TARİHİNİ YENİDEN OKUMAK: 'DEVLET ANA' ROMANINDA OSMANLI DEVLETİ'NİN KURULUŞU

*Rereading the Ottoman History in the Republican Era: The Foundation of the
Ottoman State in the Novel 'Devlet Ana (Benevolent State)'*

Doç. Dr. Yaşar Baytal

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

ybaytal@ybu.edu.tr

ORCID ID: 0000-0003-2214-3013

Makale Türü-*Article Type* : Araştırma Makalesi-Research Article
Geliş Tarihi-*Received Date* : 17.10.2021
Kabul Tarihi-*Accepted Date* : 10.12.2021
DOI Number : 10.9737/hist.2021.1060

Atıf – Citation:

Yaşar Baytal, "Cumhuriyet Döneminde Osmanlı Tarihini Yeniden Okumak: 'Devlet Ana' Romanında Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu", *History Studies*, 13/6, Aralık 2021, s. 1783-1807.

CUMHURİYET DÖNEMİNDE OSMANLI TARİHİNİ YENİDEN OKUMAK: ‘DEVLET ANA’ ROMANINDA OSMANLI DEVLETİ’NİN KURULUŞU

Rereading the Ottoman History in the Republican Era: The Foundation of the Ottoman State in the Novel ‘Devlet Ana (Benevolent State)’

Doç. Dr. Yaşar Baytal

Öz

Bu çalışmada, Kemal Tahir’in önemli eseri olan ‘Devlet Ana’ adlı romanında Osmanlı Devleti’nin kuruluşu tahlil edilmeye çalışıldı. Tahlil yaparken Türk tarih ve romancılığındaki gelişmelerden kısaca bahsedilerek ‘Devlet Ana’ romanının hangi şartlarda ortaya çıktığı ve Kemal Tahir’in, Türk tarih ve roman anlayışına nasıl bir yenilik getirdiği sorgulanmaya çalışıldı. Kemal Tahir, bu romanıyla salt duygularını işlememiş aynı zamanda tarihi gerçekliğe uygun hareket etmiştir. Bu bağlamda yazar, kendi döneminde fazla ele alınmayan bir konuyu, Osmanlı devletinin kuruluşu meselesini, romanlaştırarak yaşadığı dönemin tarih anlayışına yeni bir akım getirmiştir. Biz de bu romanın tarihle olan ilişkisini tahlil ederken yer, zaman, mekân ve sosyal yapının gerçekliğini ortaya çıkarmaya gayret ettik. Ayrıca Osmanlı’nın kuruluşunda ve sınırlarını genişletmesindeki siyasi şartlar ile sosyal ve kültürel davranışların ne kadar etkili olduğu romandan anlatılanlar yapılarak incelenmeye çalışıldı. Bu bağlamda tarihin en uzun ömürlü devletlerinden biri olan Osmanlı Devleti’nin kuruluşu ve sınırlarını genişletmesindeki şartlar, olay ve gerçeklik bağlamında çok yönlü sorgulandı. Ayrıca romandaki olay, zaman, mekân ve şahıslar arasında tarihi bağlantıların olup olmadığı, farklı kaynaklardan yararlanarak bilimsel metotlarla Osmanlı Devleti’nin siyasi, sosyal ve kültürel yapısını oluşturan unsurlar, ortaya çıkarılmaya çalışıldı.

Anahtar Kelimeler: Cumhuriyet Dönemi, Kemal Tahir, Devlet Ana Romanı, Osman Bey, Osmanlı Beyliği.

Abstract

This study attempts to analyze the foundation of the Ottoman State in Kemal Tahir’s celebrated book “Devlet Ana”. The conditions under which the novel was penned and what kind of novelty he incorporated into the Turkish history and novelism were also evaluated during this analysis. Kemal Tahir didn’t not only deal with sentiments but also did this in line with historical reality. Accordingly, he introduced a new current into the understanding of history of his time by novelizing the establishment of the Ottoman State, a subject rarely raised in those days. While analyzing this novel in a historical context, we tried to illuminate the factuality of the place, time and social structure. We also tried to discuss how effective political situation as well as social and cultural milieu were in the establishment of the Ottomans and the extension of its frontiers by referring to the novel. In this context, the circumstances during establishment of the Ottoman State, one of the longest living states of history, and the extension of its frontiers were studied in several respects in its accordance with events and their actuality. Finally, using various sources, we scientifically aimed to reveal whether there is a historical connection between the events, time, place and characters in the novel as well as the elements making up the political, social and cultural structure of the Ottoman State.

Keywords: Republican Era, Kemal Tahir, the Novel Devlet Ana, Osman Bey, Ottoman Principality.

Giriş

Dünya tarihinin en önemli evrensel güçleri arasında gösterilen Osmanlı Devleti, topraklarının çok geniş bir alana yayılması ve varlığını uzun süre devam ettirmiş olması nedeniyle ayrı bir öneme sahiptir. 1300'lerde son derece mütevazı bir kökenden doğduktan yalnızca bir asır sonra evrensel egemenlik düşüncesini benimsemiş ve egemenliğini eski dünyanın üç kıtasına (Avrupa, Asya, Afrika) kadar yaymıştır. Bu muazzam devlet, yüz yıllar boyunca siyasal olayları belirleyen evrensel bir güç olmanın yanında yeni ve yakın çağlara damgasını vuran egemen İslam gücünün ve kültürünün de temsilcisi olmuştur.¹ Kuruluşundan itibaren mücadele geleneğini hiç kaybetmeden sürdüren Osmanlılar, bu mücadeleyi çoğunlukla Hıristiyanlara karşı yürütmüşlerdir. Bu bağlamda gaza ve cihad, Osman'ı ve onun gibi uç beyliğindeki alplar ve alperenleri, İslam uğruna harekete geçiren akınlara anlam kazandırıyor.² Dolayısıyla gazileri, kendilerini İslam dininin koruyucuları olarak çevredeki kafirlere karşı savaşmaya adanmış bir İslam uç savaşçı topluluğu olarak da görmek mümkündür.³

Esasen cihad, bir dini emir olduğu için Ortaçağdaki din savaşları yapan başka milletlerde olduğu gibi, Türkler için de aynı şekilde dini hislerle kahramanlık hislerinin bir birleriyle kaynaşmasıyla oluşmuştur. Ayrıca Haçlı istilasıyla karşı karşıya kalan ve her daim o tehlikeyi göz önünde bulunduran Türkler, cengaverlikleri sayesinde Anadolu'daki vaziyetlerini koruyabilmişlerdir.⁴

Osmanlı Devleti'ne ismini veren Osman Bey, hem savaşçı kişiliği ile öne çıkan bir komutan durumunda hem de beyliği çekip çeviren güçlü bir siyasi lider olarak yer almıştır. Osman için eski kaynaklar, gazi ve bey unvanı kullanırlar. Aynı kaynaklar, Orhan Bey'den itibaren Osmanlı hükümdarları için, sikke sahibi Müslüman hükümdarlar olarak 'sultan' unvanına yer verirler. Böylece 15 ve 16. yüzyıllarda Osmanlı padişahları, hâkimiyet ve nüfuzlarının temeli olarak gördükleri "sultan-nü'l-guzât ve'l-mücâhidin" unvanına sahip çıkmışlar ve bütün unvanlarına gazi sıfatını eklemeye özel bir önem vermişlerdir.⁵

Bütün bunlar yanında diğer Türk devletlerinde olduğu gibi Osman Gazi'nin temelini atmış olduğu Osmanlı'da hükümdarların idaresi altında yaşayan herkese, bu idarenin Tanrı tarafından bahşedilen bir emanet olarak görüldüğü; yani "kut" ile donatılmış olduğu varsayılmıştır. Bu bağlamda eski Türk töresinde olduğu gibi, Osmanlı kuruluş dönemi hükümdarlarının da seçkin, zeki, akıllı, adalet duygusu gelişmiş, cömert ve yiğit olması gibi meziyetler aranmıştır. Osmanlı Devleti'nin kurucusu Osman Gazi'nin de bu yöntemle seçildiğine şüphe yoktur. Zira Türk toplulukları içinde devlet kurmak ve hâkimiyet anlayışını yüz yıllar boyu koruyabilmek için bu meziyetlere ihtiyaç vardır.⁶

¹ Osmanlı Devleti'nin nereden, ne zaman ve hangi maksatla oluştuğunu sorgulamadan kabul eden tarihçilerin çoğu, 1299 yılını Osmanlı devletinin kuruluş tarihi olarak verirler. Osman'ın bağımsızlık ilanını 1299 yılı olarak gören Efdaleddin ve İsmail Hakkı Uzunçarşılı, bu yılı genel kabul olarak yaygınlaştırmışlardır. Hâlbuki Halil İncalcık bu tarihçilerden farklı bir yol izleyerek Osmanlı'nın 27 Temmuz 1302 Bafeus Savaşı'na müteakip kurulmuş olabileceğini savunur. Halil İncalcık, "Osmanlı Devleti'nin Kuruluş Tarihi", *Kuruluş (Osmanlı Tarihini Yeniden Yazmak)*, 5. Baskı, Hayykitap, İstanbul 2011, s. 60; Hasan Soygüzel, "Kuruluşun Metodolojik ve Kavramsal Tahlili", *Kuruluş (Osmanlı Tarihini Yeniden Yazmak)*, 5. Baskı, Hayykitap, İstanbul 2011, s.27.

² İncalcık, "Osmanlı Devleti'nin Kuruluş Tarihi", s.48-49.

³ Paul Wittek, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Doğuşu*, Kaynak Yayınları, Ankara 1985, s.25

⁴ Fuad Köprülü, *Türk Edebiyatı'nda İlk Mutasavvıflar*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 3. Basım, TTK Basımevi, Ankara 1976, s.254.

⁵ İncalcık, "Padişah", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. XXXIV, Türkiye Diyanet Vakfı Yayın Matbaacılık ve Ticaret İşletmesi, İstanbul 2007, s.141.

⁶ Necmi Ülker, "Osmanlı Devleti'nin Kuruluş Döneminde Hakimiyet Anlayışı", *Osmanlı İmparatorluğu'nun Kurucusu Osman Gazi ve Dönemi-Sempozyum Sonuç Bildirileri-*, Yay. Haz. Kadir Atlansoy, Sezai Sevim, Bursa Kültür Sanat ve Turizm Vakfı Yayınları, Bursa 1996, s. 76-77; Reşat Genç, "Osman Gazi ve Türk Devlet Geleneği", *Osmanlı*

Geleneksel tarih anlayışına göre; alperen bir yapıya sahip olan Osman'ın bir gazi lider olarak kabul görmesi veya gazilik unvanıyla birlikte anılır olması, bölgedeki tekfurlara karşı yaptığı savaşlardan sonradır. Rivayette Osman'a gazilik, rüyasında Tanrısal bir güç olarak müjdelenmiş ve beline kâfirlere karşı gaza kılıcı kuşanmıştır. Gazilik anlayışının sembolü olarak Eyüp'te bele gaza kılıcının bağlanması, bir ritüel olarak son padişaha kadar devam etmiştir.⁷ Bu bağlamda tarihçiler, Osman Bey'in ismini verdiği devleti, İslamî devlet geleneğine bağlı ve aynı zamanda en uzun süreli hâkimiyetini devam ettiren bir imparatorluk olarak göstermişlerdir. Bizans kaynakları, Osmanlı Devleti'nin kurucusu olan Osman Gazi'den bahsederken, 13. yüzyılın sonlarında sınırın en gelişmiş bölgelerinden Bizans topraklarına Türkmen akınlarının lideri olarak tanımlamakla Osman Bey'in devlet ile bütünleşen ismini ön plana çıkarmışlardır.⁸

Ancak tarihçiler arasındaki asıl uyuşmazlık, Osmanlı İmparatorluğu'nun gücü ve hâkimiyetinden çok ortaya çıkması, yani kökeniyle ilgili tartışmalar olmuştur. Bazı Türk tarihçileri, tutarlı vesikalarla Osmanlı İmparatorluğunun tarihini izah etmeye çalışırken, bazıları ise yanlış malumatı ihtiva eden bir yığın efsanevi bilgilerle gerçeklikten uzak bir yaklaşımla konuyu ele almışlardır.⁹ Avrupa'da Osmanlı tarihi konusunda uzman olan Gibbons dahi bu konuda yanılığa düşmüştür. Gibbons; bir kişinin Müslüman olmasının aynı zamanda Osmanlı olmak anlamına geldiğini ve bunun nedenini ise, Osmanlı İmparatorluğu'nda dinin her zaman milliyetin alameti olmasından kaynaklanmış olabileceğini savunmuş, Osmanlı tarihini milliyet esasına dayandırma gayreti içerisine girmiştir.¹⁰ Hâlbuki tarihi gerçeklik olarak bir Osmanlı İmparatorluğu yer almakla birlikte hiçbir zaman bir Osmanlı ırkı, hatta bir Osmanlı kavminden söz etmek mümkün değildir.¹¹

Osmanlı tarihinin doğuşu ile ilgili olarak farklı görüşlerin ileri sürüldüğü bir ortamda 'Devlet Ana' romanı, bu konuda önemli bir eser olarak karşımıza çıkıyor. Romanının ilk baskısı, 632 sayfa olup birinci baskısı Bilgi Yayınevi tarafından 1967'de yayınlanmıştır. Alıntılarla incelemeye konu edindiğimiz bu roman, 10. baskı olup Tekin Yayınevi tarafından 1993 yılında yayınlanmıştır.

'Devlet Ana' romanında Kemal Tahir, Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluşunun yanı sıra Doğu'da devletin ne anlama geldiğini tartışmaya açmış; idealize edilmiş bir devlet yapısı içinde mevcut sorunlara farklı yollardan çözüm önerisi getirmiştir. Romanda ortaya konulan devlet, salt bir sınıf ya da gruba değil, tüm topluma mal edilmiştir. Kemal Tahir, idealize edilen devlet dışında Doğu'da devletin ne anlama geldiğini, bu romanda çarpıcı örneklerle anlatmıştır. Romanında, bireyci, yağmacı ve saldırgan Batı'yı temsil eden Frenk şövalyesi ile Doğulu insanlar arasında geçen diyalogları çok iyi betimleyen Kemal Tahir, Batı ve Doğu toplumları arasındaki yaşayış ve düşünüş farkını çok iyi tahlil etmiş benziyor. Yazar, bu tahlili yaparken Oryantalist bakış açısına da karşı çıkmıştır. Bilindiği gibi Türklerin İslam uygarlığı içerisinde yer almadan önce tamamen göçebe bir toplum olduğunu ve medeniyetten yoksun izler taşıdığını düşünen Oryantalistler, Türklerin Müslüman olmasının İslam uygarlığı için önemli bir kazanım getirmediğini savunmuşlardır. Bu bakış açılarını daha da ileriye götürerek, Osmanlı Devleti'ni Bizans'ın

İmparatorluğu'nun Kurucusu Osman Gazi ve Dönemi-Sempozyum Sonuç Bildirileri-, Yay. Haz. Kadir Atlansoy, Sezai Sevim, Kültür Sanat ve Turizm Vakfı Yayınları, Bursa 1996, s.45.

⁷ İnalçık, "Osmanlı Devleti'nin Kuruluş Tarihi", s.59.

⁸ İnalçık, *Kuruluş Dönemi Sultanları 1302-1481*, İsam Yayınları, Ankara 2010, s.19.

⁹ Nedim Filipoviç, "Müellif Hakkında Not", *Osmanlı Devleti'nin Doğuşu, (İçinde)*, 4. Baskı, TTK Basımevi, Ankara 1991, s. XXXVI.

¹⁰ Herbert Adams Gibbons, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu*, Yay. Haz. Mustafa Everdi, 1. Baskı, 21. Yüzyıl Yayınları, Ankara 1998, s.65-67.

¹¹ Köprülü, *Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu*, TTK Yayınları, Ankara, 1991, s.5.

devamı olduğuna dair iddialar, ortaya atılmışlardır.¹² Bu Oryantalist bakış açısına karşı Kemal Tahir, Türk tarihçiliğinin zayıf kaldığı bir dönemde ‘Devlet Ana’ ile roman tadında ancak tarihi gerçeklikten de fazla uzaklaşmadan cevap vermeye çalışması önemlidir.

Romanın ilk başından itibaren tartışılan konulardan biri feodalizmdir. Feodalizmin Doğu’da hiçbir zaman yaşanmadığı ve yaşanamayacağına dair bilgiler, Frenk şövalyesi ile Doğu Hristiyan hancı Mavro, arasında geçen diyalogdan anlaşılmaktadır. Frenk şövalye, Mavro’yu kendi adamı yapmak için Batıdaki sınıf ilişkilerinin ayrıcalıklarından bahsetmesi üzerine Hristiyan Mavro’nun verdiği cevap, güçlü Devlet’in Doğu’da bir ihtiyaç olduğu noktasındadır.¹³

Kemal Tahir, Doğu ve Batı toplumları arasında kurduğu karşıtlık ilişkisini, ahlak düzeyinde en abartılı biçimde yer vermesini iyi bilmiştir. Ama ‘Devlet Ana’ romanı, buna hiç uygun düşmemiştir. Çünkü Osmanlı uç Beyliğinin Anadolu’da genişleme çabası karşısında yer alan güç, daha çok Bizans tekfurlarıydı.¹⁴ Bu genişleme sürecinde Bizans’ın merkezi otoritesi, siyasal egemenliğini henüz kaybetmiş değildi ve kendi köylüsünün özgürlüğünü yitirmesine göz yummayacak güçteydi. Bu bağlamda Bizanslılar, feodal düzenin bir ürünü olmadıklarından Türkler gibi dürüst, yiğit ve güvenilir insanlar olarak bilinmekteydi. Bilecik tekfuru Rumanos, Osman Bey’in güvenini kazanmış biriydi. Köse Mihal, yiğit ve soylu, dürüst bir Bizanslı olarak tanınmıştı. Papaz Pop Markos da aynı şekilde Türk dostu, doğru kişiliğe sahip biridir. Romanda kötülükü ya da Batı feodalizmini Notüs Gladys ve onun işbirlikçileri, temsil etmektedir.¹⁵

Kemal Tahir, ‘Devlet Ana’ adlı romanıyla çeşitli temellerden yola çıkarak Türk insanının manevi dünyasını, yaşantı ve davranışlarını tutarlı bir şekilde ele alması, yorumlayarak dile getirmiş olması önemlidir. Yazar, bunu yaparken de somut, tarihsel gerçeklikten uzaklaşmamaya özen göstermiştir. Bu bağlamda Kemal Tahir, roman geleneğine yeni bir bakış açısı kazandırmıştır. Romanlarında öne sürdüğü düşünceleriyle, Asya Tipi Üretim Tarzı konusunu, tartışmaya açmıştır.¹⁶ 1960’lı yıllarda bu kavramın tartışılması, bir teorik özgürleşme imkânının doğmasına neden olmuştur. Kemal Tahir’in de tarih yorumu bir süreliğine bu tartışmaya paralel olarak ilerlemiş olması, dikkate değer bir husustur.¹⁷ Ayrıca ‘Devlet Ana’ romanında Asya Tipi üretimin ne demek olduğu ve nasıl ele alındığı konusu, okuyucular tarafından fazla hissedilen bir durum değildir.¹⁸ Bu bağlamda ilgili konunun doğruluğu ya da yanlışlığı hakkında fikir yürütme işi, uzman kişilere bırakılarak romana ne kattığı veya ne götürdüğünün anlaşılması istenmiştir.¹⁹

Tanzimat döneminden itibaren toplumun üst yapısında yapılagelen ancak toplumun alt yapısında gerekli reformlar yapılmadan sunulan Batılaştırma hareketlerini, kökü dışarıda ve bugünkü üretim düzeninden yoksun bir kültür devrimi olarak nitelendiren Kemal Tahir, araştırmacılara, toplumsal sorunlarla ilgilenenlere ‘Devlet Ana’ aracılığıyla romancılığa ve tarih anlayışına yeni bir bakış açısı getirmiştir.²⁰ Bu özelliği ile yazar, Osmanlı toplum yapısının

¹² Köprülü, *Bizans Müesseselerinin Osmanlı Müesseselerine Tesiri*, Yayımlayan: Orhan F. Köprülü, 2. Basım, Ötüken Neşriyat A.Ş., İstanbul, 1986, s.6-18; Halil Berktaş, *Cumhuriyet İdeolojisi ve Fuat Köprülü*, 1. Baskı, Kaynak Yayınları, İstanbul 1983, s.14-20;

¹³ Kemal Tahir, *Devlet Ana*, Tekin Yayınları, İstanbul 1993, s.20-21; M. Güven Avcı, “Kemal Tahir ve Devlet: Bey Kısmının Onuru Kendi Malı Değildir”, *Kemal Tahir 100 Yaşında*, Editörler: Ertan Eğribel-M. Fatih Andı, 1. Baskı, T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 2010, s.283.

¹⁴ İnalçık, “Osmanlı Devleti’nin Kuruluş Tarihi”, s.59; İnalçık, “Osman Gazi’nin Nicaea Kuşatması ve Bapheus Muharebesi”, *Osmanlı İmparatorluğu’nun Kurucusu Osman Gazi ve Dönemi (Sempozyum Sonuç Bildirileri)*, Yayına Haz. Kadir Atlansoy, Sezai Sevim, Bursa Kültür Sanat ve Turizm Vakfı Yayınları, Bursa, 1996, s.35.

¹⁵ Berna Moran, *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış II (Sabahattin Ali’den Yusuf Atılgan’a)*, 7. Baskı, İletişim Yayınları İstanbul 2001, s.224-225.

¹⁶ Sencer Divitçioğlu, *Asya Üretim Tarzı ve Osmanlı Toplumunu*, Sermet Matbaası, Kırklareli, 1981, s.13-15, 154-155.

¹⁷ Murat Belge, *Edebiyat Üstüne Yazılar*, 1. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul 1998, s.191.

¹⁸ Özcan Ergüder, *‘Türk Romanı’ Açık Oturumu*, Düzenleyen: Mehmet Seyda, Tekin Yayınevi, İstanbul 1969, s.72.

¹⁹ Moran, *age*, s.224.

²⁰ Mehmet Seyda, *‘Türk Romanı’ Açık Oturumu*, Düzenleyen: Mehmet Seyda, Tekin Yayınevi, İstanbul, 1969, s.12-13.

özelliklerini diyalektik ve tarihsel açıdan incelemede ve yorumlamada, son yıllara kadar yalnız kalmış yazarlardan biri olarak gösterilmiştir. Bundan dolayı bazı kişiler, bugün Kemal Tahir’i yazıp yayınladıklarından çok, söyleyip yayınlamadığı fikirlerinden ötürü tamındığı, bilgisine yer vermiştir.²¹

1.Cumhuriyetin İlk Yılları Türk Tarihçiliği ve Kemal Tahir’in Tarih ve Roman Anlayışı

Kemal Tahir’in ‘Devlet Ana’ adlı romanını anlamak için yazarın yaşadığı yıllardaki tarih ve tarihçilik anlayışına bakılması gerekir. Bu yıllarda genellikle Türklerin menşei inceleleyen Türk Tarihi ve Cumhuriyete yakın veya Cumhuriyet sonrası dönemi ele alan bir tarih akımı mevcuttu. Oysa Osmanlı İmparatorluğunun doğuşunu inceleyen yapıt yok denecek kadar az veya hiç yoktur.²²

Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulmasıyla birlikte Osmanlı kültürü ve Osmanlıcı idealden gittikçe uzaklaşması, yeni bir eğilimi ortaya çıkarmıştır. Bu, Pan-Türkizmin yanı başında daha ciddi bir temelde gelişen kültürel Türkçülüğün Osmanlıcılığa üstün gelmesiyle ortaya çıkmış bir akımdır.²³ Türkoloji alanındaki çalışmalar, Osmanlı İmparatorluğu içinde milliyetçi tarih yazımının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Ancak bu tarih yazımı, İmparatorluk içinde önemli sorunlara yol açabileceği endişenden dolayı vaz geçilmiştir. Çünkü İmparatorluğun Türk ögesi, ırktan ziyade İslamî geçmişe daha fazla bağlıydı. Bu yüzden Türklerin milliyetçi politika benimsemeleri, diğer milletler için ayrıştırıcı bir duruma neden olabilirdi. Dolayısıyla Türkçülük, uzun süre bir öğreti haline gelemeden ancak bir duygu olarak varlığını sürdürmüştür. Hatta Yeni Osmanlılar hareketinde dahi Osmanlı sınırlarıyla örtüşen vatan kavramı savunulmuş; ırk temeline dayalı milliyetçilik, Osmanlı’nın sosyal yapısına ters düştüğü için fazla dillendirilmemiştir.²⁴

II. Meşrutiyet’le birlikte Türkçülük, örgütlenme ve yayın faaliyetleriyle önemli güce erişmiştir. Önceleri dil ve kültür alanında yaptıkları çalışmalarla kendini gösteren Türkçüler, bir süre sonra düşüncelerini siyasal harekete dönüştürdüler. Türklerin Osmanlılıktan ayrılarak ulusal bilinç ve kimlik edinmesinin yolunun Osmanlılardan önceki Türk tarihinin incelenmesiyle mümkün olacağı düşüncesi, Türkçü düşüncenin önemli yayın organı olarak da bilinen Türk Yurdu dergisinde işlenmeye başladı. Yine Türkçü düşünceye göre; Osmanlı diye bir milletten söz etmek doğru değildi. Bu isimlendirme, ancak bir devlet için geçerli olabilirdi. I. Balkan Savaşında alınan yenilgi ve yaşanan hayal kırıklığı sonrasında ise Türkçülük düşüncesi giderek güçlendi ve yaygınlaştı.²⁵

Cumhuriyet döneminde ise altı oktan biri olan milliyetçiliğe saf kültürel bir hareket olarak kaldığı sürece herhangi bir itirazda bulunulmamıştır. Aksine Türkçülük düşüncesi, devletin yeniden yapılanmasında halka verilebilecek önemli bir ideoloji olarak görülmüş, bu konudaki çalışmalara önem verilmiştir.²⁶ Bu çerçevede Atatürk, Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren Türklerin kökenlerinin araştırılmasına yönelik çalışmaları teşvik etmiştir. Türk tarihinin araştırılmasına yönelik yapılan çalışmalar, 1930 yılından itibaren kurumsal olarak da desteklenmiştir. Bu tarih çalışmaları, iki açıdan önemliydi. Birincisi, Avrupa devletleri ve Sovyetlerin Anadolu’nun Türk yurdu olmadığına dair iddialarına yanıt vermek ve Anadolu’daki Türk varlığını tarihi gerçeklerle ispatlamak. Diğeri ise, Türklerin İslamiyet’i kabul etmeden önce de önemli medeniyetler kurmuş bir millet olarak göstererek Anadolu’daki Türk varlığının bir

²¹ İsmet Bozdağ, *Kemal Tahir’in Sohbetleri*, 1. Basım, Bilgi Yayınları, Ankara 1980, s.8.

²² Şerif Mardin, *Türk Modernleşmesi (Makaleler IV)*, 1. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul 1991, s.292-293.

²³ Mardin, *age*, s.292.

²⁴ Nejat Kaymaz, “Türkçü Tarih Görüşü”, *Felsefe Kurumu Seminerleri*, TTK Yayınları, Ankara 1977, s.437-440.

²⁵ Seyfi Yıldırım, “Balkan Savaşları ve Sonrasındaki Göçlerin Türkiye Nüfusuna Etkileri”, *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi (CTAD)*, Yıl 8, S. 16 (Güz 2012), s. 90; Kemal H. Karpat, *Balkanlar’da Osmanlı Mirası ve Ulusçuluk*, Çev: Recep Boztemur, 1. Baskı, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 2004, s.59; Selahattin Hilav, *Felsefe Yazıları*, 4. Baskı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2008, s. 361.

²⁶ Mardin, *age*, s. 292.

tesadüf olmadığını bilimsel metotlarla tüm Dünya'ya göstermekti. Sınırlı bir toprak parçasına, yani Anadolu'ya çekiliş ve bu son parçanın da kaybetme tehlikesi, bu tür çalışmaları körüklemekteydi. Avrupa'da antropoloji alanındaki gelişmeler, Cumhuriyet yöneticilerini adeta teşvik etmekteydi. Avrupalı antropologların antikçağ uygarlıklarının ve tüm Dünya dillerinin Türk kökenli olduğuna dair yapmış olduğu çalışmalar, Türk tarihçilik anlayışına önemli ölçüde yön verdi. İsviçreli Eugène Pittard, Türk göç dalgalarının Avrasya'yı işgal ettiğini ve neolitik uygarlıkları ilerlettiğine dair görüşleri, Türk tarih araştırmalarına yeni bir bakış açısı getirdi.²⁷ Milliyetçi tarih anlayışı, dil ve edebiyata da yansımış, sadeleştirilmiş Türkçe'nin halk tarafından kullanılmasına özen gösterilmiştir. Zaten Tanzimat'tan itibaren Osmanlı aydınları, sadeleştirilmiş Türkçe ile okuyuculara ulaşmada önemli bir aşama kaydetmiş durumdaydılar.²⁸ Cumhuriyet döneminde ise bu sadeleştirilmiş dil ve üslup, Cumhuriyet ideolojine uygun olarak milliyetçi tarih yazımında kullanılmıştır.

Dönemin roman anlayışının bahsi geçen tarih anlayışına benzer bir yapıda seyrettiği açıkça görülmektedir. Yani romanlar, ya Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş dönemine ait sosyal konuları işleyen bir anlayışla ya da Fransızcadan tercüme yapılarak romantik anlayışla yazılmıştır.

Bu bağlamda Kemal Tahir, bu romanında hem Türk tarihine hem de Türk roman anlayışına yeni bir akım, yeni bakış açısı getirmiştir. Roman konusuyla fazla ilgilenmeyen çevreler dahi 'Devlet Ana' yayımlandıktan sonra tarihi romanlara doğrudan veya dolaylı olarak ilgilenme eğilimi göstermişlerdir. Sözelimi CHP Genel Sekreteri olan Bülent Ecevit, bu konuda ilk defa bir yazı kaleme almıştır. Konuyla ilgili Bülent Ecevit yazısında; Osmanlı Devleti'nin devlet ve toplum düzeni konusunu ele alarak bu düzenin dayandığı ilkeler ve nedenlerin bazı yazarlar tarafından yeni yeni araştırılmaya başlandığından bahsederek bunun birçok kesimin dikkatini çekmemesinden yakınmış, 'Devlet Ana' romanının bu sorunun çözümünde çok önemli bir yere sahip olduğunu vurgulamıştır.²⁹ Kemal Tahir ise, Ecevit'in görüşüne benzer bir açıklamayla bu konuya şöyle değinmiştir:

"... Görüyorsunuz, toplumda büyük bir gevşeklik var... Kolayca dönmesi gereken devlet tekerleği, sakızlı çamurdan geçiyormuş gibi bir tutukluk içinde... İnsanlarda bu güvensizlik, bir tasa, bir umutsuzluk debelenmesi!... Bütün bunlar benim gözümde, bir doğum öncesi kargaşalıdır. Yeni romanımla bu umutsuzluğu silmeğe, topluma güven vermeğe, ruhlara taze bir nefes üflemeğe çalışacağım. Onun için konu olarak Osmanlı'nın ilk kuruluş yıllarını seçtim..."³⁰

Yukarıdaki alıntılardan da anlaşılacağı gibi 'Devlet Ana' romanı, o dönemin roman ve tarih anlayışına farklı bir bakış getirmiştir. Yazar, bu romanıyla araştırmacılarımızın ve halkımızın Osmanlı İmparatorluğunun kuruluşuna ve toplumsal düzeninin oluşması konusuna, dikkat çekmek istemiştir. Bu durum, romanın önemini bir kat daha artmasını sağlamıştır. Kemal Tahir, 'Devlet Ana'nın çeşitli zümreler tarafından müspet bir ilgi görmesinin sebebini; Türkiye'nin geçirmekte olduğu ekonomik, politik şartların, Dünya ile bizi karşı karşıya getiren gündelik olayların olağan bir sonucu olduğunu ileri sürmüştür. "Bizi, yabancı dostlarımız, direnmek istediğimiz yerde, son zamanlarda, yanlış olarak, aşağılık duygusuna kapılmış olmakla suçuyorlar" diyen Kemal Tahir, romancının toplumla olan münasebetinin önemine ve toplumun verdiği tepkiye değinmiş oluyordu.³¹

Kemal Tahir bir başka konuşmasında ise, Batı toplumundan farklı yapıda olduğumuzu dolayısıyla tarih ve roman anlayışının da farklı olması gerektiği üzerinde durmuştur. Bilhassa

²⁷ Etienne Copeaux, *Türk Tarih Tezinden Türk İslam Tezine*, Çev: Ali Berktaş, 2. Baskı, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2000, s.16-18, 32-33; Berktaş, *age*, s.26-30.

²⁸ Karpat, *Osmanlı'da Milliyetçiliğin Toplumsal Temelleri*, 1. Baskı, Timaş Yayınları, İstanbul 2017, s.129.

²⁹ Hulusi Dosdoğru, *Batı Aldatmacılığı ve Putlara Karşı Kemal Tahir*, 1. Basım, Tel Yayınları, İstanbul 1974, s.75; Seyda, *Türk Romanı*, s.14.

³⁰ Bozdağ, *age*, s.103.

³¹ Tahir, 'Türk Romanı' Açık Oturumu, Düzenleyen: Mehmet Seyda, Tekin Yayınevi, İstanbul 1969, s.37.

Osmanlı toplum hayatında, kadın-erkek arasındaki ilintilerin de Batıdakine hiç uymadığını savunan Kemal Tahir, bu yüzden Türkiye’deki romancılığın, Batı roman tekniği ile uyuşmayan bir seyir izlediğini ileri sürmüştür.³² Ayrıca tarihi, romanda kullanmakla tarihi romanlaştırmanın başka başka şeyler olduğunu savunan Kemal Tahir; “...*tarihî roman yazarlar, bir kuşun rengini, boyunu, posunu, gagasını pençesini anlatırlar; ben sesini anlatırım, yatkınlıklarını anlatırım...*” diyerek romancının günümüz insanına bir mesajının olması, birtakım sorunlara ışık tutması gerektiğini savunmuştur.³³ Bu yüzden bazı yazarlara göre; Kemal Tahir, bu romanında Osmanlı Devleti’nin kuruluşundan çok, Türkiye’nin içine düştüğü çıkmazdan kurtulması için çeşitli yollar teklif ettiğini, Türk insanına bir şeyler anlatma gayesi taşıdığını ileri sürmüşlerdir.³⁴

2. ‘Devlet Ana’ Romanından Osmanlı Devleti’nin Kuruluşunu Okumak

Romanda, Osmanlı Devleti’nin kuruluş günlerini (1290-1300) ele alan yazar, Konya’da Selçuklu Devleti’nin çözülüşü, Bizans sınırındaki kaynaşmalar, Türk beyliklerinin Anadolu birliğini sağlayamadığı, Moğol baskısının had safhaya ulaştığı bir dönemde, Osmanoğulları’nın uç beyliğinden çıkıp bir devlet olarak gelişmesini ve bu gelişmenin temel inanç ve fikirlerine ışık tutmaktadır. Kemal Tahir, diğer eserlerinde olduğu gibi bu romanında da idare eden ile idare edilenleri çok iyi sentez etmiş; kentle köyün, tarih boyu yaşantılarını okuyuculara çok iyi aktarmıştır. Yine idare edenle idare edilenleri aynı pota içinde erimiş olarak verilmiş olmasının yanında beylikten devlete geçiş süreci, akıcı bir üslupla betimlenmiştir. Osmanlı beyliğinin içinde bulunduğu güç koşullara rağmen, nasıl büyüyüp genişlediğini anlatan yazar, bunu suyun akışına bırakarak, derebeyliğe kıyasla çok daha insani olan bir düzeni getirmiş olmakla başardığını açıklamıştır.³⁵ Kemal Tahir, bu romanında toplumumuzun birçok özelliklerine değinmiş, Türklerin geleneklerini dile getirmiş, devlet kurma ve başka toplumları çekip çevirme yatkınlık ve becerisini akıcı bir üslupla yansıtmıştır. Yazar, Batı’nın derebeylik kurallarına hiç de uymayan ve onunla temelden çelişen, Türk toplum yapısını o dönemin ağızıyla açıklamaya çalışmıştır.³⁶

Romana adını veren ‘Devlet Ana’ hem Kayı aşiretinin kadınlar gücünü yöneten (Bacıbey) adıyla temsil edilirken hem de (Kerim devlet) tanımına uygun düşen, yani esirgeyen veya koruyan, insanlara eşit ve şefkatle yaklaşan Osmanlı düzenini, yeni bir toplum düzenini ifade etmek için kullanılmıştır. Bu yüzden Romanda Osmanlılık ön plana çıkarılmış; Osmanlı İmparatorluğunu kuracak olan uç beylerinin âdil, törelerimizin ise bir imparatorluk kurmaya ve geliştirmeye elverişli olduğu vurgulanmıştır.³⁷

Kemal Tahir, bu eserini yazarken, Osmanlı Devleti’nin ilk filizlendiği yerleri, yani beyliğin ilk başkenti olan Söğüt ve çevresini karış karış günlerce gezip bilgi toplamıştır. Oradaki yerli halkla konuşmalar yapmış, romanın geçtiği dönemle ilgili kitapları karıştırmış, Osmanlı’nın kuruluş dönemine ait fermanları, kayıtları detaylı bir şekilde araştırmış, Anadolu’daki Ahilik teşkilatını incelemiştir. Ayrıca, Osmanlı’nın kuruluş çağında Asya ve Avrupa toplumlarının sosyal ve kültürel yapılarını iyi tahlil etmiş, saz şairlerinin hayatlarını araştırarak, onlar hakkında önemli detaylı bilgilere ulaşmıştır.³⁸

Yazar, romanına ‘Devlet Ana’ ismini neden verdiğini, Türklerin devlet anlayışına vurgu yaparak şu şekilde izah etmiştir:

“... Bizde her şey devletten beklenir; onun için de her şey devletten gelir zaten... Başka memleketlerdeki devletle bizim Anadolu insanımızın devleti bir değildir. Biz devlete baba deriz: “Devlet

³² Tahir, *Notlar/ Sanat Edebiyat 1*, Yayına Haz. Cengiz Yazoğlu, 1. Basım, Bağlam Yayınları, İstanbul 1989, s.87.

³³ Bozdağ, *age*, s.100-101.

³⁴ Abdullah Uçman, “Devlet Ana”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. IX, İstanbul, 1994, s.240-241.

³⁵ Tahir, *Devlet Ana*, s.177-178; Hilav, *Edebiyat Yazıları*, 4. Baskı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2008, s.95.

³⁶ Dosdoğru, *age*, s.393-394.

³⁷ Seyda, *Türk Romanı*, s.53.

³⁸ Bozdağ, *age*, s.101-102.

baba” Başka milletlerin dilinde böyle bir deyim yoktur. Çünkü o ülkelerde devlet “baba” değil, “kâhya”dır. Vermez, alır. Ama bizim memlekette hem baba hem babacandır...”³⁹

Kemal Tahir, yazdığı bu roman konusuyla sanki “*O koca devlet işte böyle kuruldu*” mesajını, akıcı bir üslupla okuyuculara vermesini iyi bilmiştir.

‘Devlet Ana’ romanı, altı bölümden oluşmakta ve şu şekilde bölümlere ayrılmaktadır:

Birinci Bölüm (Kancık Vuruş)

İkinci Bölüm (Uyandırılan Işık)

Üçüncü Bölüm (Dost Çelmesi)

Dördüncü Bölüm (Fal)

Beşinci Bölüm (Derin Geçit)

Altıncı Bölüm (Kerimcan’ın Yolu)

‘Devlet Ana’ romanına baktığımızda şöyle bir tablo çizmemiz mümkündür: Birincisi, Osmanlı Beyliği’nin daha çok Bizans toprakları aleyhine nasıl ve hangi şartlarda genişlediği anlatılmıştır. İkincisi, Ertuğrul Bey’in at bakıcısı, Demircan’ın öldürülüşü, 600 küsur sayfalık romanın ortasında bir soru olarak durur. Tüm olaylar, bu sorunun çözümüne yönelik olarak devam eder.

Demircan’ın annesi Bacıbey, gözü pek, çok cesur bir kadın olarak tasvir edilir. Oğlunun öcünü almak istemekte, bunun için var gücüyle çalışmaktadır. Ertuğrul’un kardeşi Dünder Alp, beylik içinde bulunan bu tür olaylardan yararlanarak kargaşalık çıkarmak istemekte, böylece beyliği kolayca eline alabileceğini düşünmektedir. Ayrıca Dünder Alp’in çevresindeki Bizans tekfurları ve Keşiş Benito ile olan kalleşe ilişkilerinin tabanını oluşturmak için göstermiş olduğu çaba ve kişisel hesapları, romanda çok iyi anlatılmıştır. Bazı kaynaklar, Osman Bey’i aşiret reisliğini elde etmek için amcası Dünder Bey’i öldürmüş olabileceğini yazmakta, Osmanlı Devleti’nin henüz kurulmamış olduğundan bu hadiseyi hanedan arasındaki rekabetin başlangıcı olarak saymamaktadır.⁴⁰ Bu bağlamda Osmanlı’daki ilk taht kavgalarında yer alan şahıslar, fiziksel görünümüyle birlikte ele alınarak taht için uygun olup olmadığı sorgulanmaya çalışılmıştır. Romanda, Dünder Alp’in fesat bir yapıda olduğu fiziksel görünümüyle birlikte şu şekilde anlatılmıştır:

“... Ağabeyisi Ertuğrul Bey’in aksine, boyu ortadan kısacaydı, daha kötüsü, şarap içip domuz yiyen gâvur değirmenciler gibi de göbekliydi. Bıyığının sakalının aklı, yüzünün kirli karalığını şuncacık ağartmıyor, gaga burnuyla yandan görünüşü yırtıcı kuşlara benziyordu...”⁴¹

Ertuğrul Gazi’nin ölümünden sonra kısa bir kargaşalık dönemi yaşanmıştır. Fakat romandan da anlaşılacağı gibi bu kargaşalık, kısa sürede giderilerek Osman Bey, aşiret lideri olarak seçilmesinden sonra Osmanoğulları hızla gelişme ve genişleme dönemine girmiştir. Önce aşiret reisi, sonra uç beyi ve daha sonra ise bir bey olan Osman Gazi, beyliğin yönetimini ve aynı zamanda askeri komutanlığını böylece üstlenmiş oldu.⁴²

³⁹ Age, s.80.

⁴⁰ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti’nin Saray Teşkilatı*, TTK Yayınları, Ankara 1984, s.131.

⁴¹ Tahir, *Devlet Ana*, s.133-134.

⁴² Osmanlı kuruluş döneminde beyliğin idaresi ve ordu, bağlı aşiretlerden ve sayıları az da olsa mühtedilerden oluşmaktaydı. Osman Bey’in gücü ve otoritesi, birleşik aşiretlerin başında askeri komutan olduğu dönemlerde iken geçerli sayılır; adli ve hukuki meselelerde bir anlaşmazlık durumunda ise Osman Bey’in arabuluculuğuna başvurulurdu. Necmi Ülker, “Osmanlı Devleti’nin Kuruluş Döneminde Hâkimiyet Anlayışı”, *Osmanlı İmparatorluğu’nun Kurucusu Osman Gazi ve Dönemi-Sempozyum Sonuç Bildirileri-*, Yay Haz. Kadir Atlansoy, Sezai Sevim, Bursa Kültür Sanat ve Turizm Vakfı Yayınları, Bursa 1996, s.78.

Osman'ın, bey olarak seçilmesinde ve Beyliğin çekip çevrilmesinde Ahilerin de önemli etkisi ve rolü olduğunu burada vurgulamak gerekir. 13. yüzyılda, diğer Türk memleketlerinde olduğu gibi Anadolu'da da Ahilik ismiyle çok yaygın bir mesleki-tasavvufi bir zümrenin bulunduğu ve bu Ahilerin, Osmanlı Devleti'nin ilk yıllarında çok önemli vazifeler üstlendiği gerek tarihi kaynaklar aracılığıyla, gerekse seyyah İbn Battuta'nın naklettiklerinden açıkça anlaşılmaktadır.⁴³ Osmanlı'nın kuruluş evresinde önemli görev alan bu Ahiler, esnaf ve tüccar loncaları şeklinde fütüvvet temelinde örgütlenmişlerdi.⁴⁴ Fuad Köprülüye göre; fütüvvet mesleğine yönelmiş olan bu Ahiler, senetlerini Hazret-i Ali vasıtasıyla Hazret-i Peygamber'e kadar götürürler ve diğer sûfilerin hırkalarına karşılık fütüvvet şalvarı giyerlerdi. İçlerinde birçok kadı ve müderrislerin de bulunduğu Ahilik teşkilatı, herhangi bir esnaf topluluğu değil, o teşkilat üzerine atfedilen, inançlarını o vâsıta ile yayan bir tarikat sayılmaktaydı.⁴⁵

Romanda Osman Bey, güçlü Ahi örgütünün önderi durumunda olan ve çok saygı duyulan Şeyh Edebalı'nın kızı, Bal Hatun ile evlenerek devlet kurma serüveninde Edebalı ile birlikte yer alır. Romanın bir bölümünde, Osman Bey'in kendisine eş olarak almak istediği Şeyh Edebalı'nın kızı, Balkız için giriştiği mücadeleler önemli yer tutar. Romanda Osman Bey, Orhan Bey'in annesinin yanı sıra ikinci eş olarak Balkız'ı alır. Bazı Osmanlı kaynağına göre; romanda geçen Balkız gerçekte de Şeyh Edebalı'nın kızı Mal Hatun'dur. Kaynakların çoğu, Osman Bey'in eşi olarak Mal Hatun'u göstermekte bu eşinden Orhan ve Alâeddin Paşa'nın doğduklarını yazmaktadır. Bunun yanı sıra bazı kaynaklar ise, Orhan Bey'in 724 (1324) tarihli vakfiyesinden yola çıkarak Mal Hatun binti Ömer Bey kaydı ile bu kadının Şeyh Edebalı'nın kızı olmadığını görüşüne yer vermiştir. Yine tarihi rivayetlere göre; Mal Hatun ile babası Edebalı, Osman'ın vefatından üç ay evvel Bilecik'te vefat etmişlerdir. Hâlbuki vakfiyedeki Mal Hatun, Osman Bey'in vefatından sonra da hayattadır ve Edebalı'nın kızı da değildir. Edebalı'nın kızı Bâlâ veya Râbia Hatun ise Alâeddin Bey'in annesi idi ve Bilecik'te Edebalı'nın yanında ikamet ediyordu.⁴⁶

Bu açıklamaya dayanarak romanda, Orhan Bey'in annesinin bu vakfiyede anlatılan kadın olabileceği görüşü ön plana çıkıyor. Zira romanda Osman Bey'in Balkız veya Bal Hatun ile evliliğinden bahsedilirken yaşı otuz üç, otuz dört olarak verilmiş olup Orhan Bey, hayattadır. Romanda Osman Bey ile Bal Hatun'un aralarındaki yaş farkına Orhan Bey'in verdiği şu cevap, aslında bu konuya açıklık getirmektedir:

“... Lotüs, yola çıktıklarından bu yana ilk kez gerçek bir ilgiyle sordu:

— Analığın her şeye katlanacak kadar sever mi, babanı?

Orhan biraz şaşı ama, pek umursamadı:

— Sever... Sevmez mi?

— Kaç yaşında Bal Hatun? Duyduğum doğruysa, on altı on yediymiş.

— O kadar...

— Baban?

— Otuz üç otuz dört...

— Doğru mu? Demek yaşı kadar fark var arada... Orhan Bey, şakalaşiyor mu diye merakla baktı. Sözün ciddiliğinde hiç şüphesi kalmayınca gerçekten şaşı:

⁴³ Köprülü, *Türk Edebiyatı'nda İlk Mutasavvıflar*, s.211.

⁴⁴ Wittek, *age*, s.54.

⁴⁵ Köprülü, *Türk Edebiyatı'nda İlk Mutasavvıflar*, s.212-213.

⁴⁶ Uzunçarşılı, “Gazi Orhan Bey Vakfiyesi (724 Rebiülevvel-1324 Mart)”, *Belleten*, V/19, (Temmuz 1941), s.283-285; Ayrıca bkz. Uzunçarşılı, *age*, s.146; M. Tayyib Gökbilgin, “Osman I”, *İslâm Ansiklopedisi*, C. IX, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1964, s. 442-443.

— Yaşlı mı benim babam senin hesapça Lülüfer Hanım?

— Otuz yaşındaki bir kadın için yaşlı değil ama, on yedi yaşındaki için...

— Yaşlı demek... Koca Osman Bey... Ağzında arslanları alıp gelen yiğit... Türkmen’de erkeğin yaşı yıllarla ölçülmez, yiğitliğiyle ölçülür...⁴⁷

Romanın bir başka yerinde de vurgulandığı gibi; “uzun yaşamak yiğitlikti, bu yiğitlik, gitgide yalnız kalmaktan, buna yiğitçe dayanmaktan gelse gerekti”⁴⁸ Yaşın ilerlemiş olması, Osmanlı yönetim anlayışında, tecrübe ve bilgeliği simgelemekte; bu kişilere ayrı bir hürmet gösterilmekteydi. Osman Bey’in babası Ertuğrul Bey, ilerlemiş yaşı ve hastalığına rağmen halkın O’na duyduğu saygı hiçbir zaman kaybolmamıştır. Ayrıca Şeyh Edebali’nin ilerlemiş yaşı ve bilge kişiliği sayesinde Osman Bey’i etkilediği ve beyliğin sınırlarını genişletmesinde önemli rolü olduğu bilinmektedir.

Yukarıda ismi zikredilen Şeyh Edebali, Osmanlı Devleti’nin kuruluşunda adı sıkça duyulan önemli bir şahsiyettir. Öyle ki Osmanlı kroniklerinde geçen rüya hadisesini yorumlayan Edebali, Osmanlı’nın geniş bir coğrafyaya yayılacağını muştulamıştır. Kroniklerde ve romanda geçen rüyanın içeriği hemen hemen aynı olmasına rağmen, rüyayı gören kişiler farklıdır. Kroniklerde anlatılanlara göre; Osman Gazi rüyayı, Şeyh Edebali’nin evinde kaldığı bir gecede görür. Gördüğü rüyada; şeyhin koynundan bir ay doğar. Bu ayın kendi koynuna girdiğini, aynı anda ise göbeğinden bir ağaç biter. Ağacın gölgesi ise tüm dünyaya yayılarak altından dağlar yükselir ve sular çıkar. Osman Gazi rüyasını Edebali’ye anlatınca şeyh; “Hak Teâla sana ve nesline padişahlık verdi. Mübarek olsun. Kızım Malhun Hatun da senin helalin oldu” der. Edebali’nin bu yorumu üzerine, Osman Gazi, Malhun Hatun ile evlenmiştir.⁴⁹

Osmanlı Devleti’nin kuruluşuyla ilgili rüya motifine gelince, birçok hanedan için anlatıla gelmiş bir hadisedir. Kuşkusuz bu tür rüya motifleri, egemenliğin mistik tasavvufi çevreler tarafından bir yorumlanış tarzı olup, Osmanlı Devleti’nin güçlü olduğu bir dönemde ortaya çıkmış ve Âşıkpaşazâde gibi dönemin tarihçileri tarafından popüler bir inanç şekline bürünmüştür.⁵⁰ Burada bilinmesi gereken bir başka husus ise bırakın romanı, Osmanlı kroniklerinde geçen rüyanın, Osmanlı Devleti’nin imparatorluk çağına geldikten sonra dahi Osmanlı tarihçilerinin, bu tür menkıbelerle Osmanlı Devleti’nin kökenini ilahi olayları dayanak göstermek⁵¹ diğer devletler arasında yer edinebilmek amacıyla yazılmış olduğudur. Ancak Osmanlı kroniklerinde Osman Bey’in gördüğü anlatılan bu rüya hadisesi, romanda Osman Bey değil de Yunus Emre görmüş gibi tasvir edilerek anlatılmıştır.⁵²

Yunus Emre’nin yaşadığı dönem ve tarihi şahsiyeti hakkında tam bilgi olmamasına rağmen, Yunus ismi geçmiş; bilinen Yunus figürü, tarihi hakikate uygun olarak tasvir edilmeye çalışılmıştır. Yunus Emre hakkında yapılan araştırmalarda yer alan bazı görüşlere göre, kendisinin Bayezid devrine (1389-1402) ulaşmış şair, ozan olarak gösterenler yanında Kanuni döneminde (1520-1566) yaşamış olabileceğini savununlar da vardır.⁵³ Ancak, Adnan Sadık Erzi’nin Beyazıt Devlet Kütüphanesi’ndeki bir mecmua içindeki bir kayıttan yola çıkarak Yunus hakkında elde etmiş olduğu bilgi, bütün ihtilafları giderecek mahiyettedir. Bu bilgiye göre; Yunus Emre, miladi 1250-1 yıllarında doğmuş, 72 yıl bir hayat sürmüştür, sonra miladi 1320-1 yıllarında

⁴⁷ Tahir, *Devlet Ana*, s.407-408.

⁴⁸ Age, s.408.

⁴⁹ Kamil Şahin, “Edebâli”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. X, Güzel Sanatlar Matbaası, A.Ş., İstanbul 1994, s.393.

⁵⁰ İnalçık, “Osmanlı Devleti’nin Kuruluş Tarihi”, s.59.

⁵¹ Köprülü, *Osmanlı Devleti’nin Kuruluşu*, s.23.

⁵² Tahir, *Devlet Ana*, s. 206-207.

⁵³ Mustafa Tatcı, “Yûnus Emre”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. XLIII, Türkiye Diyanet Vakfı Yayın Matbaacılık ve Ticaret İşletmesi, İstanbul 2013, s.600

vefat etmiştir.⁵⁴ Bu da gösteriyor ki, Yunus Emre'nin romandaki olayların geçtiği dönemde yaşamış olduğu, kuvvetle muhtemeldir.

Bütün bu tartışmalar bir yana, yazılı hukuk kurallarının henüz yeşermediği; sözlü kültürün daha çok hâkim olduğu bu dönemde Yunus Emre gibi kişiler, lider ile toplum arasında bir köprü vazifesi görmüş, saygı ve sevgi ile karşılanmıştır. Yunus Emre gibi romanda adı zikredilen Saltuk Baha, Taptuk Emre, bilgi gücüyle deniz derinlerinde, aşk gücüyle gök yücelerinde gezinen önemli şahsiyetler olarak yer almışlardır. Bu kişilerin gölgesi “*millete rahmet, Ülkenin gören gözü, duyan kulağı, söyleyen dili*” oldukları için her daim kendilerine ihtiyaç duyulmuştur. Bu ozanların İslamiyet'in yayılmasına önemli hizmetleri olduğu ve romanda da belirtildiği gibi, heterodoks İslamî düşüncenin önemli birer temsilcisi ve bilinen Baba İlyas'ın halefiydiler.⁵⁵ Şüphesiz Anadolu'nun medeniyet merkezlerinde medrese eğitimi almış ve Acem edebiyatıyla meşgul olanların eserleri, uç beyliğinde yaşayan halk kitlelerine yabancı kaldığı bu dönemde, dini veya kahramanlık konularının işlendiği kolay anlaşılabilir Türkçe eserler ve kahramanlık şiirlerinin tesirleri oldukça fazlaydı. Uzun yüzyıllardan beri kopuzlarıyla halkın gönlünü okşayan bu ozanlar, bütün Anadolu'da eski Türklerin örf ve adetlerini samimiyetle yaşatmaktaydılar.⁵⁶

Kuşkusuz tasavvuf ehlinin de Osmanlı kuruluş evresinde önemli katkı sağladığı ve Osmanlı hanedanında hâkimiyetin menşei üzerinde önemli tesirler bıraktığı bir gerçektir. II. Bayezid devrinde yazılmış derleme tarihlerinde dahi bu tesirlerin izlerine rastlamak mümkündür. Bu derleme tarihlerinden birinde; Osmanlı hâkimiyet anlayışının menşei, Oğuz Han soyundan geldiği iddiasına dayanır. Buna göre; Hâkimiyetin doğrudan doğruya Tanrı tarafından mübarek bir kişi vasıtasıyla Osman'a bağlanmış olabileceği, görüşüne yer verilir. Bu kişinin ise, Edebali olabileceği öne sürülmüştür. Bu bağlamda İslam ülkelerinde sufiliğin yayılmasıyla önem kazanan mistik telakkide kağanla şaman arasındaki münasebetin bir tesiri olduğu yorumu yapılabilir. Yine aynı tarihi kaynaklar, Osman Gazi'ye beylik, yani siyasi hâkimiyetin alametleri olan kılıç, bayrak ve davul, Selçuklu sultanı tarafından verilmiş olup bu alametler, İslam'da halifenin velayet suretiyle hâkimiyet ve icra yetkisini valilere ve sultanlara tevcihinde kullanılırdı. Bu yüzden Selçuklu sultanının aldığı bu yetkilerin, Osmanlı uç beyliğine geçmiş olması önemliydi⁵⁷ ve Osman Bey, aldığı bu mirasın sorumluluğuyla hareket etmeliydi.

Tasavvuf ehli gibi Ahilerin de Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda önemli rol oynamıştır. Anadolu'da Moğol egemenliğinin yerleşme sürecinde, Moğol istilacıları için ciddi engel teşkil eden zümrelerden biri olan Ahiler,⁵⁸ aynı zamanda Âşıkpaşazâde'nin deyişiyle Osmanlı Devleti'nin kuruluşu esnasında da aktif rol oynayan dört zümreden biriydi.⁵⁹ Eskişehir sancak beyi Alişar, Şeyh Edebali'nin kızını kaçırmak için Çudaroğluna teklifte bulunur. Çudaroğlu, gözü pek biri olmasına rağmen, kaçırılacak kız, Ahilerin lideri Şeyh Edebali'nin olunca kesinlikle kabul etmek istemez. Çünkü Ahiler, her yönden iyi bir güce sahiptirler. Öyle ki romanda bu konuyla ilgili olarak, Germiyanoglu ve Moğol valisinin Ahilerden çekindikleri için yasak konulduğu “*Bizi Ahilerle çatıştırmayacaksınız*” diyerek kılıç atlattıklarından bahsedilmiştir.⁶⁰ Romanda geçen Ahilerin, Âşıkpaşazâde'nin Ahiyan-ı Rum, yani Anadolu Ahileri olduğu kesindir. Fuad Köprülü'nün İbn Battuta'nın gözlemlerine dayanarak verdiği bilgiye göre; Ahiler,

⁵⁴ Adnan Sadık Erzi, “Türkiye Kütüphanelerinden Notlar ve Vesikalar I”, *Bellekten*, XIV/53 (1950), s.85-89.

⁵⁵ Tahir, *Devlet Ana*, s.49-50.

⁵⁶ Köprülü, *Türk Edebiyatı'nda İlk Mutasavvıflar*, s.242-243.

⁵⁷ İnalçık “Padişah”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. XXXIV, Türkiye Diyanet Vakfı Yayın Matbaacılık ve Ticaret İşletmesi, İstanbul 2007, s.141.

⁵⁸ Ahmet Yaşar Ocak, “Osmanlı Beyliği Topraklarında Sufi Çevreler ve Abdalan-ı Rum Sorunu (1300-1389), *Osmanlı İmparatorluğu'nun Kurucusu Osman Gazi ve Dönemi (Sempozyum Sonuç Bildirileri)*, (Yayına Haz. Kadir Atlansoy, Sezai Sevim), Bursa Kültür Sanat ve Turizm Vakfı Yayınları, Bursa, 1996, s 61.

⁵⁹ Ziya Kazıcı, “Ahilik”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. I, Ali Rıza Başkan Güzel Sanatlar Matbaası A.Ş., İstanbul, 1988, s.541. (sy,540-542)

⁶⁰ Tahir, *Devlet Ana*, s.288.

14. asırda Anadolu'nun birçok bölgesinde yer almışlardır. Hatta Azerbaycan ve Kırım'a kadar yayılmışlardır. Köprülü, bunların genelde söylendiği gibi sadece esnaf teşkilatı olmayıp ziraatla uğraşan büyük servet ve nüfuz sahibi olanlar yanında içlerinde yüksek idari mevkilere kadar yükselmiş kişilerin de bulunduğunu belirtir. Devlet idaresinin kötüye gittiği dönemlerde, anarşinin baş gösterdiği zamanlarda dahi Ahi reisleri, şehir idaresini ellerine alarak eski idareden yeni idareye geçişte, şehirde büyük sarsıntılara yol açılmasını engelleyebilecek güçteler. Ayrıca uçlarda kendilerine mahsus usul ve yöntemlerle Türkleştirmeye, İslamlaştırmaya gayret ettikleri bilinmektedir.⁶¹

Ertuğrul'un ölümünden sonra beylik için Ahiler ve bazı beylerin, Osman Bey'in yanında yer aldığına dair bilgiler, romanda da yer verilerek şöyle anlatılmıştır:

"...Ertuğrul Bey'in silah arkadaşlarından Söğüt'te bulunan kocalar, Turgut Alp, Saltuk Alp, Karamürsel, Sakarya Boylarında göçebe gezen Samsa Çavuş'un kardeşi Sülemiş Ağa, sağ yana sıralanmışlardı. Soldakilerin başında Söğüt ahilerinin nakibi Hasan Efendi bulunuyor; dünyanın dört bucağından, türlü nedenlerle kopup gelmiş, her soydan her boydan adları, görüntüleri birbirini tutmaz, öyleyken Osman Bey'in çevresinde sınıksız kenetlenmiş savaş yoldaşları Ak Timur, Kara Tekin, Akbaş Mahmut, Yiğit Paşa, Çandarlı Halil, Ak Bıyık oturuyordu ..."⁶²

Romanda bahsedildiği gibi Osman Bey, uç beyi seçildikten sonra da bu kişilerle olan bağı koparmamış, devam ettirmiştir.

Çoğu kaynaklarda olduğu gibi, 'Devlet Ana' romanında da Osman'ın, üstün savaşçılık yeteneği, ileri görüşlülüğü ve teşkilatçı yapısı nedeniyle beyliğin başına geçmesinde etkili olduğu vurgulanmıştır. Halil İnalçık'a göre; Osman Bey, ileri görüşlü, bölgede cereyan eden siyasî olaylardan yararlanmasını bilen, teşkilatçı, aşiret geleneklerine ve İslam inançlarına bağlı, halkla bütünleşmesini iyi bilen biriydi. Önemli devlet kararlarında muharip gazilerin, beylerin ve Ahilerin görüşlerini alarak hareket ederdi. Bu üstün nitelikleri sayesinde bölgelerindeki diğer aşiret ve boyları ile Ahileri bir araya getirmeyi ve kendisine bağlamayı iyi bilmiştir.⁶³

Kemal Tahir, bu romanında Osman Gazi'nin liderlik ve savaşçılık özellikleri yanında, savaşçılığın veya kahramanlığın sadece erkeklere has bir özellik olmadığı, kadınların da bu meziyetlere sahip olduklarını çok güzel örneklerle ortaya koymuştur. Bacıbey'in kadınlar bölümü, erkekleriyle aynı safta çarpışmakta, birlikte mücadele etmektedirler.⁶⁴ Bu, Türk oymaklarında yadrganacak bir durum değildir. Çünkü Türklerin, çetin coğrafyalarda yaşamalarının gereği kadınlar, ev işleri yanında ata binme, ok atma, kılıç kullanma gibi maharetlere de sahiptiler. Bu yüzden kadınlara karşı bir saygı, aynı zamanda onları dipdiri tutmanın bir gayreti vardır. Romanda sıkça adları geçen ve adı, tam olarak konulmamış fakat "kadınlar teşkilatı" gibi gösterilen bu kesimin tarihte var olup olmadığı tartışıla gelen bir konudur. Ancak bu kadınların özellikleri arasında gösterilen iyi ata binmeleri ve silah kullanmaları, o dönem hayat şartları göz önünde bulundurulduğunda gayet mantıklı olduğu anlaşılacaktır. Âşıkpaşazâde'nin bahsettiği Bâciyan-ı Rum'un başlı başına bir kadınlar teşkilatı mı? olduğu tam olarak bilinmemektedir. Bilinen şu ki!

⁶¹ Köprülü, *Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu*, s.90-93.

⁶² Tahir, *Devlet Ana*, s.129-130.

⁶³ İnalçık, "Osman I", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. XXXIII, Türkiye Diyanet Vakfı Yayın Matbaacılık ve Ticaret İşletmesi, İstanbul 2007, s.443-446.

⁶⁴ Bacıbey, kelimesinin nereden geldiğiyle ilgili kesin bir kanıt olmamakla birlikte konuyla ilgili bazı tartışmalar mevcuttur. Ancak bununla ilgili yer alan bir görüşe göre: "Âşıkpaşazâde'nin Gaziyân-ı Rûm, ahîyân-ı Rûm ile birlikte bahsettiği dini cemaat ve sosyal gruplardan biri de bâciyân-ı Rûm'dur. Bâciyân-ı Rûm'un kadınlardan oluşan bir teşkilat olması ve başka hiçbir kaynakta böyle bir zümreden söz edilmemesi araştırmacıların dikkatini çekmiş ve bu terkipteki kelimenin "bâciyân" şeklinde yer almasının bir istinsah hatası olabileceği" ileri sürülmüştür. Orhan F. Köprülü, "Bâciyân-ı Rûm", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. IV, Ali Rıza Başkan Güzel Sanatlar Matbaası A.Ş., İstanbul 1991, s.415.

Bektaşî ananesine göre tarikattan olan kadınlara umumiyetle “bacı” lakabının verildiği ve Fuad Köprülü’nün dediği gibi, bu hitapla cengâverliklerinin anlatılmak istenmiş olabileceğidir.⁶⁵

Romanın birçok yerinde geçen Bacıbey, hayatın her yerinde olduğuna dair bilgilere şu cümlelerden ulaşmak mümkündür:

“— Koca Tanrı ne demiştir? “Zora düştükte adımı çağırın” demiştir. Âdemoğluna oltayla balık tutmayı kim öğretti, Bacıbey? Sincabı avlamasını kim öğretti, atı alıştırıp binek etmeyi, yünü, pamuğu büküp dokumayı, makasla kesip biçmeyi, iğneyle delip iplikle doldurmayı kim öğretti, akılsız Bacıbey?...”⁶⁶

Yazar, ‘Devlet Ana’ romanında o dönemi anlatırken sadece savaşçılık yönü değil, aynı zamanda sosyal, kültürel ve ekonomik hayatı da elle tutulur biçimde göstermiştir. Dönemin şartları gereği, erkek çocukların savaşçı birer gazi olması istenmiştir. Bu durum ise romanda şu şekilde anlatılmıştır:

“... Elindeki kurbacı, yere atan Kerim Çelebi, omzundaki silahlardan kurtulmak için hırsla çırpınırken ocakta kitaplarının yakıldığını görüp kafasına vurulmuş gibi sallandı:

— Dur ana! Kudurdun mu? Dur olmaz! Vaktiyle güreşlerde, at yarışlarında kazandığı ödüllere, paızı gücü isteyen işlerde ekin, yumurta, şu, bu karşılığı çalışıp biriktirdikleriyle ele geçirmişti bu dört beş kitabı... Aslında kitap hemen hiç yoktu buralarda... Ayda yılda bir, çerçi yükü içinden çıkanlar da beylerden, kadınlardan, Ahi nakiplerinden, hatta keşişlerden kapanın elinde kalıyordu... Bırakacaksın mollalığı bu gecedeki tezi yok!”⁶⁷

Her ne kadar romanda Bacıbey, yiğit bir kadın figürüyle molla olmak isteyen oğlunu dizginlemek istemiş olsa da erkeğin otoritesi daha baskındır. Bacıbey, Kerim’i mollalıktan vazgeçirmek için yola getirmeye kalkışınca, Kerimcan anasının elinden kurbacı olarak babasının kelimeleriyle şöyle bağırır:

“Yumuşa Bacıbey! Yumuşa ki bir şey hasıl olabilsin! Yumuşamadın mı, yumuşatırım seni... Babam rahmetli gibi...- Kurbacı iki kez şaklattı: - Hadi bakalım aşevine! Bi eksik görmeliyim ki sofrada ben size sormalayım!”⁶⁸

Sözleriyle anasının karşısına dikiliverir. Bacıbey, “oğlunun adam olduğuna, babasının ocağını yakacağına” inanır ve belli etmediği bir mutluluk içinde oğluna boyun eğer.⁶⁹

Zamanın şartları gereği erkek çocukların savaşçı olarak yetişmesi için gösterilen çabaya rağmen, yetişmiş ilim ve irfan sahiplerine ayrı bir saygı gösterilmiştir. Osman Bey, Bilecik’in alınmasından sonra orada bir medrese kurulması çalışmalarına önderlik eder. Bu da ulemanın daha o zamandan itibaren Osmanlı Devleti’nde güçlü bir mevkie sahip olmaya başladığının bir göstergesidir.⁷⁰ Ancak romanda ilmin kurulmakta olan devletin temelinde yer alıp almadığı veya tam olarak ne kadar yer aldığı belli değildir. Şurası bir gerçek ki medresenin damgasını henüz yememiş, büyük ölçüde göçer veya konargöçer Türkmen boylarından oluşan heterodoks kalıntıların içine işlediği popüler İslam’a daha yakın sosyo-kültürel yapı ve Ahilerin ve Abdalan-ı Rum’un mistik ruhuna uygun bir hayat tarzı, bu dönemde daha ağır basmaktaydı.⁷¹

‘Devlet Ana’ romanına genel olarak baktığımızda halkın heterodoks yaşayış tarzının tüm özelliklerini açıkça görmekteyiz. Burada heterodoks kelimesini, değişik tesirlerle dini tespitlerin farklı yorumlarıyla oluşan bir anlayışın ifadesi olarak tanımlamak mümkündür. Buna göre;

⁶⁵ Köprülü, *Osmanlı Devleti’nin Kuruluşu*, s.93-94.

⁶⁶ Tahir, *Devlet Ana*, s.306.

⁶⁷ Age, s.124-125.

⁶⁸ Age, s.583.

⁶⁹ Moran, *age*, s.201.

⁷⁰ Wittek, *age*, s.54.

⁷¹ Ocak, “Osmanlı Beyliği Topraklarında Sufi Çevreler ve Abdalan-ı Rum Sorunu (1300-1389)”, s.61.

heterodoksluk, batıl bir tasavvufi teşkilat olarak isimlendirilmektedir.⁷² Bu bağlamda romandan şu şekilde alıntılar yaparak bu kelimeyi somutlaştırmak mümkün olacaktır:

“... Mavro taşı getirdi. Ozanı çorbaya çağırdı, şövalye ayıpladı:

— Şarap içen çorbayı napsın? Doldur hadi!

Ozan şarabın tadını çıkararak içiyordu. Şövalye Natüs Gladys, çok uğraşarak razı etmiş de, bir Müslüman kâfiri günaha sokmuş gibi, gizlice sevinerek alt dudağını dişledi. Üçüncü tasta sonra ozanın yüzü biraz kızarmış, gözleri biraz parlamıştı...⁷³

Bu Heterodoks yapı, aynı zamanda eski Türk an'anelerinin İslam dini çatısında devam ettirilmesi olarak da değerlendirilmekte ve Osmanlı'nın kuruluş döneminde bu an'anelerin önemli tesiri, olduğu düşünülmektedir. Konuyla ilgili olarak yazar, romanın bir yerinde Şeyh Edebalı'yi tanıtırken şöyle der:

“... Osman Bey kunduralarını çıkarıp yumuşak çizmeleriyle sessizce girdi, kapının yanında el kavuşturup durdu.

— Buyurun! Geçin oturun Osman Bey oğlum!

Osman Bey çekinerek gitti, el öptü ayakta kaldı.

Şeyh Edebalı yetmiş yaşında olduğu halde çok dinçti. Üç yılda sanki hiç değişmemişti. Geyikli Baba'nın armağanı olduğu bilinen karaca postunda oturuyordu...⁷⁴

Geyikli Baba, Osmanlı Devleti'nin kuruluşunu en iyi anlatan menkıbevi tarihinin önde gelenlerindedir. Gazi-derviş tipini çok iyi bir şekilde yansıtan Geyikli Baba, Bektaşiliğin kuruluşunda oynadığı rol bakımından da önemli bir şahsiyet olarak bilinir. Türk velileri için sık kullanılan bir motifi yansıtan menkıbeye göre; Geyikli Baba dağlarda bir geyiğe binip geyiklerle dolaştığı veya geyiklerle ünsiyet kurup aralarında bulunmasından dolayı bu isim verilmiştir.⁷⁵ İslam'ın göçebe toplumundaki yansıyış biçimi veya popüler İslam anlayışının tesiriyle oluşan heterodoks yapı, Osmanlı'nın kuruluş dönemi Türk toplumunda mevcut olduğu birçok bilimsel metinlerde olduğu gibi romanda da yer almıştır.

Romanda vurgulanan eski Türk örf ve adetlerine bağlılık konusu hakkında önemli bir bilgi, İsmail Hakkı Uzunçarşılı'nın “Osmanlı Devleti'nin Saray Teşkilatı” adlı eserinde bulmak mümkündür. Uzunçarşılı'ya göre; beylikten devlete geçiş dönemine kadar büyük oranda kendilerinden önceki Türk ve İslam devletlerinin yönetim usullerini ve siyasî kurumlarını alarak kendi toplumlarının gereksinimlerini karşılayacak biçimde geliştirmişlerdir. Hatta faal hükümdarlardan sonra gelenlerden aciz ve prestijlerini kaybettikleri dönemlerde, eski an'aneye riayet ederek hanedana hürmetleri neticesinde saygı ile karşılanmışlardır.⁷⁶ Bu da gösteriyor ki bu döneme damgasını vuran eski örf ve adetlere bağlılık, Osmanlı'nın hem siyasi hem de toplumsal yapısında yer edinmiş, beylige güç ve itibar kazandırmıştır.

⁷² Bazı tarihçiler, heterodoks kelimesinin karşıtı Ortodoks olarak görmekte ve Ortodoks kelimesini de Sünni, hak olarak tanımlamaktadır. Konumuzla ilgili sosyal yapıyı bu açıdan ele alan tarihçiler; Kalenderiler, Haydariler, Şemsiler, Vefailer ve Babailer'i heterodoks zümreler olarak değerlendirmektedir. Bu tespite göre bahsi geçen zümreler; “*dini hayatın ciddiyetini sulandıran*”, “*dini müsamahayı istismar eden*”, “*din ve tasavvufi hayatı daha önceki kültür ve medeniyetlerin tesiriyle yoğuran kişiler*” bu sosyal yapı içerisinde yer almaktadır. Mustafa Kara, “Osmanlı Devleti'nin Kuruluş Döneminde Hakimiyet Anlayışı”, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Kurucusu Osman Gazi ve Dönemi-Sempozyum Sonuç Bildirileri-*, Yay. Haz. Kadir Atlansoy, Sezai Sevim, Bursa Kültür Sanat ve Turizm Vakfı Yayınları, Bursa 1996, s.90.

⁷³ Tahir, *Devlet Ana*, s.46.

⁷⁴ Age, s.169.

⁷⁵ Ocak, “Geyikli Baba”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. XIV, Ali Rıza Başkan Güzel Sanatlar Matbaası A.Ş., İstanbul 1996, s.45-46.

⁷⁶ Uzunçarşılı, *age*, s.42.

3. 'Devlet Ana' Romanında İdare Eden ile İdare Edilenler

Romanın konusu, Anadolu'nun kuzeybatısında yer alan Söğüt'te, 1290'lı yıllarda geçen olayları anlatmaktadır.⁷⁷ Romanda Domaniç, Beyliğin yaylak olarak kullandığı bir mekân olarak gösterilmiştir. Romanda adı geçen kişilerden Şeyh Edebalı, Ertuğrul Bey, Osman, Orhan, Dündar dışında geriye kalanların çoğu, tamamen yazarın hayal ürünüdür. Ancak Romanda adı geçen Samsa Çavuş, Akçakoca, Turgut Alp gibi kişiler, tarih kaynaklarından elde edilen bilgilere göre; Osman Bey'in yanında yer alan silah arkadaşlarından olup aşiretin önde gelen kişileriydiler.⁷⁸ Romanda ismi zikredilen ve gerçekte var olan bu şahsiyetlerin kişilikleri ve fiziki görünümüne dair verilen bilgilerin doğru olup olmadıkları veya ne derece doğru olduğu, tam olarak bilinmesi mümkün değildir. Örneğin, romanda çok güçlü bir kişi olarak tasvir edilen Osman Bey'in hayatı, şahsiyeti, yaptıkları hakkında şimdiye kadar pek çok görüş öne sürülmüş, birçok tartışma yapılmışsa da bunların tarihi kaynaklar veya vesikalardan yoksun olması nedeniyle, herkes tarafından genel kabul gören bir mahiyette değildir. Osman Bey hakkında en doğru tespit, Halil İnalçık tarafından yapılmıştır. İnalçık, Osman Bey hakkında şu bilgilere yer verir:

"... Osman Bey, Anadolu'ya gelen bir Türkmen boyuna mensup olup Söğüt uç bölgesine yerleşen Ertuğrul Gazi'nin oğludur. İbn Battûta'nın adını Osmancuk şeklinde verdiği Osman Bey'in ailesinin şeceresi hakkında kaynaklarda farklılık vardır. Neşri'deki rivayette; Osman Bey, gençliğini Söğüt'te babası Ertuğrul ile birlikte geçirmiştir. Osman Bey'i çoban olarak tasvir edenler yanılmaktadır. Çünkü Osman Bey, uçta Türkmenleri ve gelen garipleri, gaza savaşları için örgütleyen bir alp gazidir ..."⁷⁹

İlk Osmanlı tarihçileri, Osman Bey'in şekli ve şemali hakkında fazla bilgiye yer vermemiş olsalar da 16. asırda yaşamış olan Şehnameci Lokman, O'nu şöyle tarif etmiştir: "Orta boylu, geniş göğüslü, değirmi çehreli, kara yağız, ela gözlü, koç burunlu, seyrek sakallı..."⁸⁰ Romanda ise Osman Bey'in şekli ve şemali, şu şekilde anlatılır:

"Orta boyluydu ama geniş omuzlu, kalın pazıydı. Kollarının bacaklarının, gövdesine göre uzunluğu doğuştan iyi savaşçı, iyi binici olduğunu gösteriyor, çatık kaşları, kemerli burnu, köşeli çenesi tuttuğunu koparma gücünü, biçimli ağzının ucundaki yumuşak gülümseme gerektiği zaman insanların suçlarını bağışlama yeteneğini meydana koyuyordu"⁸¹

Romanda, olayların anlatıldığı dönemde Söğüt, ekonomik yönden oldukça zor günler geçirmektedir. Kaplan Çavuş'a göre, bunun sebebi; 5-6 yıldır süren, Ertuğrul Bey'in sağlamış olduğu barış döneminden kaynaklanmaktaydı. Romanda bu durum, şu şekilde ifade edilmiştir:

"... Söğütlülerin çoğunluğu çoktandır 'yemek' sözünü 'ekmek'le değiştirmiş, bu bile yeterince bulunduğu zaman sevinilir olmuştur..." Hayvanlar az olduğundan, yağ, peynir, yoğurt bile azalmış durumda. Uzayan barış Söğüt kadınlarını yemek işinde oldukça bunaltmış durumdaydı... Derviş takımı bataкта başıboş yabancı sığır avına çıkmakta, yıktıkları kocaman mandayı hemen parçalayarak kuytu yerde derisine kadar yiyip tüketmekteydiler. Hasılı Söğüt'te her ev her akşam, ocağını mutlaka yakmaktaydı ama, kuru ekmekleri gevretmek için...yağı alınmış ayran çorbası bulunursa ne devlet! ..."⁸²

Kemal Tahir romanında, Söğüt'teki kötü durumun sebebinin 5-6 yıldır süren barış dönemi göstererek sanki beyliğin geçim kaynağının sadece baskın yağma olduğu izlenimi vermektedir. Gerçi uç beyliklerinin kuruluş amaçlarından birinin de düşman topraklarına baskın, yağma yapmak olmakla birlikte, bu dönemdeki Türklerin ziraat, ticaret gibi ekonomik faaliyetler

⁷⁷ Eserde olayların zamanı için, 1290'lı yıllar verilmektedir. Ancak bazı yerlerde bu tarihle uyumsuzluk görülmektedir. Örneğin yazar, roman kahramanı Kerim Can'a Kelile ve Dimne, Kâbusname ve Siyasetname'nin Türkçe çevirisi okutulur. Bu kitaplardan ilk ikisi 14. ve 15. yüzyıllarda, üçüncüsü ise daha sonra yazıya geçirilmiştir. Mustafa Karabulut, "Devlet Ana Romanı Üzerine Bir İnceleme", *Erdem*, S. 3, Atatürk Kültür Merkezi, Ankara 2009, 124.

⁷⁸ İnalçık, "Osmanlı Devleti'nin Kuruluş Tarihi", s.48-49; Uzunçarşılı, *age*, s.39.

⁷⁹ İnalçık, "Osman I", s.443-445; İnalçık, *Kuruluş Dönemi Sultanları 1302-1481*, s.15.

⁸⁰ Gökbilgin, *agm*, s.442.

⁸¹ Tahir, *Devlet Ana*, s.116.

⁸² *Age*, s.107-108.

içerisinde yer aldığını biliyoruz. Kıtılığın hüküm sürdüğü dönem olarak gösterilen 1290-1300 arası yıllar, aynı zamanda Osmanlı Beyliği'nin en canlı ve en hızlı büyüdüğü yıllar olduğu bilinmektedir.

Romanın geçtiği o dönemde Konya sarayındaki genel durum hakkında ise şu bilgiler yer alır:

“... Onu gördüm ki, şeyhim, Konya Sarayı'nda laf anlar adam kalmamıştır, saray, saraylıktan çıkmış, sözümden burdan dışarı, çingen çadırına dönmüştür. Say ki Moğol talanına uğramış fukara köy evidir. Altından gümüşten geçtim, tunç şamdan, bakır mangal yoktur. Mumları, toprak çanakların kırıklarına diki dikivermişler. Şurda burda yağ kandilleri gördüm ki, dul karılar ellerine almaz”⁸³

Gerçekten de 1277 yılında Anadolu'nun fiilen Moğolların hegemonyası altına girdiğini biliyoruz. Moğol hükümdarları siyasi idareyi ellerine almışlar ve Selçuklu hanedanından biri, bazen diğeri, bazen de birkaç şehzade birlikte Moğol hanlarının varlıklarıyla saltanat sürer hale gelmişlerdir.⁸⁴ Bu bakımdan Anadolu'daki Moğol işgal ordusu, gerçekte bütün memleketin idarecisi durumundaydılar. Halk, bir taraftan hükümdarı ve Selçuk ümerasını beslemek, diğer taraftan Moğol ordusunun ihtiyaçlarını karşılamak, ayrıca Moğol ilhanına senelik vergi ve hediyeler göndermek zorundaydı. Mali açıdan iyice zorlanmaya yol açan bu durumda,⁸⁵ Moğol baskısı, siyasi dağınıklığı tetiklemeyle birlikte küçük siyasal birimlerin veya beyliklerin hareket serbestisi kazanmalarına yol açmıştır.⁸⁶ Bu bakımdan Moğolların 1243'den sonraki Anadolu akınının etkileri elle tutulacak kadar belirgindir. Dolayısıyla Osmanlı uç Beyliğinin Türkler için siyasi bir merkez haline gelinceye kadar Anadolu sahası çoğunlukla anarşi ve karmaşanın hâkim olduğu bir yer konumundadır.⁸⁷ 1320 yılından sonra ise Moğol-İlhanlı nüfuzu giderek azalmaya başlamasıyla birlikte, Türkmen akınları da hız kazanmıştır. Özellikle Türkmenlerin Trabzon-Rum İmparatorluğu'na akınlarını arttırdığı bu dönemde Türkmenlerden Bayram Bey, Trabzon'a hücum etmiş, Maçka dolaylarına kadar gelmiş, daha sonra geri çekilmiştir.⁸⁸

Bütün bu siyasi buhran ve savaşlara rağmen, 13. yüzyıl boyunca Türkmen nüfusu arttığı için hayvancılık, önceki dönemlere oranla hızlı bir gelişme göstermiştir. Buna paralel olarak yüklü dokuma, halıcılık, keçecilik, dericilik gibi alanlarda büyük ilerlemeler kaydedilmiştir.⁸⁹

Nüfus açısından baktığımızda ise, Gibbons'un nazariyesine romanda benzer bir açıklamanın varlığı dikkat çekmektedir. Gibbons nazariyesinde Osmanlı nüfusunun kısa sürede artmasının sebebini, tabi ve göçlerle değil de Rumların Müslümanlaştırılması veya 'dini dönüşüm' ile gerçekleştiği yönünde bir açıklama getirmiştir.⁹⁰ Aynı şekilde Faroqhi, Türklerin 12. ve 13. yüzyıllarda Anadolu'nun birçok yerine dağılması sonucunda kilise örgütlenmesinin önemini yitirmeye başladığı, Gayrimüslimlerin dinsel ihtiyaçlarını yerine getirmede artık kendi başlarına kaldıkları ve bu durumun ise, İslamlaşmayı hızlandırdığı yorumunu yapmıştır.⁹¹ Şunu da burada

⁸³ Age, s.463.

⁸⁴ Köprülü, *Türk Edebiyatı'nda İlk Mutasavvıflar*, s.189.

⁸⁵ Köprülü, *Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu*, s.33.

⁸⁶ Metin Kunt, “Osmanlıların Ortaya Çıkışı”, *Türkiye Tarihi*, C. II, (Yayın Yönetmeni: Sina Akşın), Cem Yayınları, İstanbul 1989, s.22-23.

⁸⁷ Köprülü, *Türk Edebiyatı'nda İlk Mutasavvıflar*, s.189-190.

⁸⁸ Faruk Sümer, *Oğuzlar, (Türkmenler)*, 2. Basım, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları, Ankara 1972, s.327.

⁸⁹ Osmanlı'nın kuruluş evresindeki geleneksel el dokumaları, zamanla gelişerek İmparatorluk döneminde önemli ihraç kalemleri arasında yer almıştır. İmparatorluğun tekstil endüstrisinin alt yapısını oluşturan bu tür dokumacılık, özellikle batı Anadolu'nun önemli geçim kaynağı haline gelmiştir. Serap Yılmaz, “Osmanlı Devrinde Batı Anadolu'da Tekstil Endüstrisinin Gelişimi”, *Uluslararası Osmanlı Tarihi Sempozyumu Bildirileri (İzmir, 8-10 Nisan 1999)*, İzmir, 2000, s. 257-292.

⁹⁰ İnalçık, “Osmanlı Devleti'nin Kuruluş Sorunu”, Çev. Tahir Sünbül, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, XV/26 (1991), s.329.

⁹¹ Suraiya Faroqhi, *Osmanlı Kültürü ve Gündelik Yaşam*, Çev. Elif Kılıç, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1997, s.29.

belirtmek gerekir ki; Osmanlı idaresi, zor durumda kalarak İslamlaşmış olanları gerçek Müslüman olarak görmemiş, onları ‘sahariyan’ yahut ‘ahriyan’ ismiyle Müslümanlardan farklı bir statü altına koymuştur.⁹²

Ancak romanda bu durum öyle verilmiştir ki sanki Osmanlı, onların zor durumda kaldıkları anlardan yararlanıp Müslümanlaştırma politikası güttüğü gibi bir yaklaşım sergilenmiştir. Romanda bu durumu özetleyen şu ifadeler, konuyu somutlaştıracak niteliktedir:

“... Dündar biraz pepeme olduğundan toplantılarda kendi konuşmuyor, Daskalos Derviş’i öne sürüyordu. Daskalos, İznik Ayasofya’sının başpapazının biricik oğluydu. Papaz çömeziyken şarapçılığa, kancıklığa, sonra da kumarçılığa vurmuş, serseriliğinden usanıp harçlığını kesen babasına acı çekti için din değiştirip Yusuf adını almıştır. Bir zaman çıplanıp avuç avuç afyon yiyerek abdallarla gezdi tozdu. Sonra, ne düşündüyse düşündü, savaşçı dervişlere katıldı.”⁹³

Romanın başka bir yerinde ise Mavro’yu baskında Filatyos’un istemesi üzerine, Osman Bey;

“— Höst! Sözüün gerisini dinlemeden... Adam olamadın gitti sefil Alışar... İnkâr eden yok... Mavro Mavro’luktan çıktı çoktaaan ... Müslüman oldu. Mavro... Adı Abdullah oğlu Yavru’dur, iki cumadan beri, Tanrıma şükür...”

Diyerek Mavro’nun artık Müslüman olduğunu gerekçe göstererek geri vermek istememiştir. Filatyos, bunu Mavro’nun ağzından duymak isteyince, Mavro biraz bocaladıktan sonra çıkıp söylemiştir.⁹⁴

Bu tür örneklerle romanda oldukça fazla yer verilmiştir. Dönmez köyünü kuranlar, Hıristiyan’dır. Bunların geldikleri topraklara tekrar dönmek gibi bir istekleri olduğunu Orhan Bey, daha ikinci kez buraya gelişinde anlamıştır. Müslüman toprağına gelip yerleşmek Papaz Markos’un zoruna gider. Çan asmak istediğini Orhan Bey’e söyleyince Orhan Bey hoşgörüyü davranıp asabileceğini söylemesine rağmen, Papaz bu işten sonradan vazgeçer. Çünkü “*kimi savaşçı dervişler, gaziler*⁹⁵, *hele abdallar gavura pek acımıyor, sövüp, tükürüp itekliyorlardı.*”⁹⁶

Hâlbuki Osmanlı Devleti’nin kuruluş felsefesinde önemli yeri olan dini hoşgörü ve adaletli olma düşüncesi, her zaman vardır. Bu yüzden çevre Bizans halkı, Osman Bey’in uç beyliğine her zaman açık bir kapı bırakmıştır. Konuyla ilgili olarak Paul Wittek; İslam uygarlığında herhangi bir kesinti olmaması fatihlerin gazi karakteri sayesindeyken, Hıristiyan ve Yahudilere karşı hoşgörü ilkesinin getirilmesi, Osmanlılar’ın fetih başarılarında çok önemli faktör olarak yer aldığını söyler. Her ne kadar Wittek, bu hoşgörü karşılığında cizyeden elde edilen gelirin önemli etkisi olduğunu iddia ederek konuyu sanki Osmanlı’nın malî politikasının bir tezahürüymüş gibi göstermeye çalışmış olsa da⁹⁷ Osmanlı’nın yönetim anlayışında bütün dinlere saygı esastır. Osmanlı’nın kuruluş döneminde bu hoşgörü kültürü yanında gazilerin dinî heyecandan kaynaklanan ‘gaza’ inancıyla savaştıkları bir gerçektir. Ancak bu savaşlarda Osmanlı’nın amacı; bir dini yaymak ya da bir başka dini yok etmek olmadığından Hıristiyan halkın, dil, gelenek ve göreneklerine müdahale etme gereği duymamışlardır. Zaten Gaza, sanıldığı gibi kontrol altına alınan bölgelerde halkı İslamlaştırma amacına yönelik değildi. Gazâ, daha çok dârülselâmın egemenlik alanını genişletmeyi amaçlamaktaydı.⁹⁸

Osmanlı’nın dinî inançlar konusunda göstermiş olduğu bu hoşgörülü tavrı, Balkanlar’daki Türk tehlikesine karşı papanın Hıristiyan halkı örgütleme çabalarının başarısızlığa uğramasında

⁹² İnalçık, “Osman I”, s.445.

⁹³ Tahir, *Devlet Ana*, s.136.

⁹⁴ *Age*, s. 358.

⁹⁵ Gazileri, İslam dininin savunucuları olan topluluklardı. Kendilerini çevredeki kâfirlerle mücadeleye adanmış bir İslam uc savaş topluluğu olarak da isimlendirmek mümkündür. Wittek, *age*, s.25.

⁹⁶ Tahir, *Devlet Ana*, s.97.

⁹⁷ Wittek, *age*, s.54-55.

⁹⁸ İnalçık, “Osman I”, s.445.

etkili olmuştur. Balkanlar'ın değişik bölgelerinde yaşayan Hıristiyan ahali, Katolik iktidarından ziyade, Osmanlı iktidarına girmeyi kendileri için bir tür güvence olarak görmüşlerdir.⁹⁹

Bu bağlamda Osmanlı'nın yönetim anlayışında farklı dinlere karşı bir hoşgörü kültürü veya anlayışının nasıl yansımış olduğu romanın bir başka yerinde farklı olarak şu şekilde anlatılır:

“— Şövalye Natüs Gladys; N'olacak?

— Açacak meseleyi Demircan Eniştem... Anasına söz geçirse, bu dünyada, bir Ertuğrul bey geçirir...

—Şövalye; ister mi bakalım, yakın adamının, bir Hıristiyan karıyla evlenmesini Ertuğrul?

— Mavro; Karışmaz Ertuğrul Bey kimsenin dinine imanına...”¹⁰⁰

Romanda adı sıkça geçen savaşçı dervişler ve abdallar, farklı kişilermiş gibi gösterilmiş olmasına rağmen, Osmanlı kuruluş dönemindeki görevleri hemen hemen aynıdır. Bunlar, 13. yüzyılda ortaya çıkan “*tarikatlara mensub*” kişilerdir.¹⁰¹ Şamanî kültür yanında uç ortamında, yarı İslami düsturlarla bezenmiş, inancın davranışa dönüşmüş şekli olarak gaza ideolojisinin oluşmasında abdal ve dervişler, önemli figür olarak ortaya çıkar. Sadece Osmanlı beyliğinin başkenti Söğüt'te değil, Anadolu'nun hemen hemen her yerinde oldukça fazla olduğu bilinen bu zümreler, bu dönemde ortaya çıkmış Kadirilik, Kübrevilik, Melamilik, Ekberilik, Yesevilik ve özellikle Mevlevilik tarikatlarına mensuptular. Uçlarda yaşayan halk kitlelerinin dini hayatlarında etkin rol oynayan bu propagandacı dervişler veya Baba lakaplı Türkmen şeyhleri, eski Türklerdeki şamanları hatırlatan bir şekilde olup, “*köylülerin ve göçebelerin manevi hayatlarının başlıca nazım ve hâkimi idiler.*” Bu bağlamda Türkmen kitleler, kitabî dinin temsilcilerinden ziyade, halk İslam'ın temsilcileri olarak karşımıza çıkan, heterodoks yapıya sahip din seçkinlerinin anlattıklarına itibar etmiş, onların etrafında toplanmışlar, kendi bildiklerine göre hareket etmişlerdir.¹⁰²

Ancak Osmanlı kuruluş tarihinin yazıldığı dönemin İmparatorluk dönemiyle birlikte başladığı düşünülünce, bu tür menkıbevi yorumlar ve destansı açıklamalar, kaçınılmaz görünüyor. Abdal ve dervişlerin sırf İslamî kaygılarla söz konusu manevi desteği sağlamış olduklarını kabul etmek doğru bir yaklaşım veya değerlendirme olarak gözükmüyor. Çünkü İslâm'ın manevi itici gücü olan gazayı, sırf abdal-derviş öncülüğünde daraltılmış bir şekilde göstermek, alp geleneğinin inkâr edilmesi veya soyutlanması anlamına gelir ki bu doğru bir yaklaşım tarzı değildir.¹⁰³

Bu farklı yorum ve açıklamalardan sonra, romanda tasvir edilen derviş figürünün gerçeğe uygun olup olmadığını romandan alıntılar yaparak tespit etmek daha uygun olacaktır:

Mavro'nun İslam'a girmesi sırasında Kel Derviş, Mavro'ya seslenerek; Dediğimi deyiver bir solukta... Aman berbatlık elvermeden hoplıyalım bu berzahı kardaş... “Tanrıdan başka tanrı yoktur, Muhammed onun elçisidir” dedirdi!.. İslamın şartını, inançlarını tekrarlattı. Sonunda parmağını göğe kaldırdı: Kulağın ver can kulağın... Beni sağlam işit... İslam'a giren, Tanrıyı her yerde var göre... Peygamberden gayet utana... Halka karşı edepsiz olmaya sakın... Töresiz iş tutmaya hiç... Tamamsın Kara Vasil'in Mavro kardaşım, var yürü... Bundan böyle cennetliksin, çünkü sana kör şeytan girişebilemez! Bayhoca laf attı: Oldu mu? ya Kel Derviş, hani bunun Arapça duası? Kel Derviş suratını buruşturarak baktı:

⁹⁹ Şükrü Karatepe, *Osmanlı Siyasi Kurumları*, “Klasik Dönem”, İşaret Yayınları, İstanbul 1989, s.84-85.

¹⁰⁰ Tahir, *Devlet Ana*, s.17-18.

¹⁰¹ D. B. Macdonald, “Derviş”, *İslâm Ansiklopedisi*, C. III, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1963, s.545-547.

¹⁰² Köprülü, *Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu*, s.97-102.

¹⁰³ Ümit Hassan, (2009). *Osmanlı: Örgüt-İnanç-Davranış'tan Hukuk-İdeoloji'ye*, 6. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul 2009, s.66-67.

— Biz Türk dili biliriz. Suyun geldiği yana “Yukarı” gittiği yana “Aşağı” deriz. Bayhoca, dilin anlaşılmasından hiç bişey anlamazız, koca Tanrıya şükür!¹⁰⁴

Romanda işlenen konulardan birinin de uçlara yerleştirilen Türklerin sadece Müslüman Türklerden ibaret olmadığı; Hıristiyan Türklerin de bu uçlara yerleştirilmiş olduğudur. Bahsi geçen Türkler, romanda şu şekilde yer almıştır:

“... Bizans köylüsü kabul etmez bu rezilliği... Uçlara yerleştirilmiş Hıristiyan Türklerse hiç yanaşmazlar köleliğe... “Suyun akarı” dediğim, işte budur... Bu zamana kadar hiç görmediği, bilmediği bir düzeni götürüp Bizans köylüsünü şaşırıp ürkütmek de yok! Köleliğe karşı, Frenk soygununa, zulmüne, ırk düşmanlığına karşı biz hoşgörü, dayanışma, can, ırz, mal güvenliği sağlayacağız...”¹⁰⁵

Romanın birçok yerinde gördüğümüz diğer bir husus, Beyliğin Türk-Bizans sınırında olmasından, Müslüman-Hıristiyan ilişkilerinin, birbirlerine yakın ve samimi olmalarıdır. Örneğin kız alma, Demircan öldürülünce Hıristiyan olan Dönmez köyü halkının da hemen yardıma koşması, papazın iz sürmesi, beraber yardımlaşarak yaylaya çıkılması gibi örnekler gerçekte de olan ve olabilecek ilişkilerdir. Çünkü Fuad Köprülü’nün de vurguladığı gibi; Bizans tarihçileri, daha 12. asrın başlarında, o zaman bir sınır mıntıkası olan Beyşehir gölü üstündeki küçük adalarda yaşayan Rumların, Türklerle sıkı münasebetleri sebebiyle adetlerini kabul ettiklerini hatta onlarla dostane ilişkiler kurarak Bizans imparatorunun emirlerine önem vermediklerini kaydetmişlerdir.¹⁰⁶ Yine romandan örnek verecek olursak, Osmanlı Beyliği’nin yazın yaylaya çıkarken, yükte ağır olan eşyalarını Bilecik tekfuruna emanet edip, dönüşte eşyalarını almak için gittiklerinde tekfura hediye getirmeleri, olağan bir durumdur.¹⁰⁷

Gerçi ilişkiler hep bu türden olmayıp 13. ile 14. asırlarda ağır ve kanlı mücadeleler dönemleri de yaşanmıştır.¹⁰⁸ Osmanlı-Bizans arasındaki önemli mücadeleler, Osman Bey’den itibaren hız kazanmış ve Osmanlı’nın sınırları Balkanlar’a doğru genişlemeye başlamıştır. Osman’ın hedefinin Balkanlar’a doğru ilerlemek olduğu romanda da vurgulanmıştır. Romanda anlatıldığı üzere; Osman, bey seçildiği gecenin ertesinde Şeyh Edebali’yi ziyarete gider. Şeyh’e açıkladığı fikirler karşısında Edebali, bocalar onun hakkında bazı olumsuz fikirlere kapılır. Çünkü Osman’ın fikri, Şeyh Edebali ve diğer Türkmen beylerinin ki gibi Konya’yı ele geçirerek Anadolu’ya sahip olmak değildir. Bunun nedenini Osman Bey, romanda şöyle açıklar:

“...Konya tahtı cehennem ateşinde kızdırılmış demir parçasıdır, ...çünkü salt Anadolu çoraktır, verimsizdir. Hele bugün derisi yüzülmüş, eti soyulmuştur. Yolları silindiğinden kervan işlemezdir. Suları azgınlaştığından her yanı bataktır. Masraflı devlet besleyemez!”

Bunu söyledikten sonra Osman Bey; bir ülkenin nasıl ele geçirilerek orada tutunabileceğini şu şekilde açıklıyordu:

“Evet şeyhim, Konya’nın taht şehri olması için, Basra’ya kadar Irak’ı, Sudan’a kadar Mısır’ı Anadolu’ya katması gerekir. Ayrıca İstanbul’un su yolunu ele geçirip Marmara çevresiyle Balkanların verimli topraklarını da, sınırları içine alması gerekir!”¹⁰⁹

Bu sözlerden de anlaşılıyor ki Osman Bey, Frenk düzeninin bozulmasıyla dağınmış, zayıflamış durumda olan beyliğin günbatısına yani Bizans topraklarına ilerlemek niyetindedir. Diğer Türkmen beyliklerinin Konya’yı ele geçirmek için birbirleriyle boğuşup güçsüz düşmelerinden de faydalanmak istemiştir.

¹⁰⁴ Tahir, *Devlet Ana*, s.379-380.

¹⁰⁵ Age, s.177-178.

¹⁰⁶ Köprülü, *Osmanlı Devleti’nin Kuruluşu*, s.78.

¹⁰⁷ Tahir, *Devlet Ana*, s.382.

¹⁰⁸ Köprülü, *Osmanlı Devleti’nin Kuruluşu*, s.79.

¹⁰⁹ Tahir, *Devlet Ana*, s.177.

Romanda Osman Bey'in fikri olarak anlatılan konu, tarihi gerçeklere uygundur. Zira o dönem Bizans, taht kavgasıyla meşgul olduğundan tefurlar serbest hareket etmekteydiler. Bizans topraklarının emniyetsizliğinden veya vergilerinin ağırlığından bezen Bizans'a tabi olan halk, artık kendilerini müdafaa edemeyerek sadece ağır vergi almaktan başka bir iş yapmayan imparatorluğa tabi olmaksızın, hafif bir vergi karşılığında mal ve can emniyetlerini sağlayabilecek Türk beyliklerinin idaresine girmeyi tercih ettiler.¹¹⁰ Bunun yanı sıra, diğer Türkmen beyliklerle olan mücadelenin dini açıdan uygunsuz bulunmuş olmasından dolayı, romanda anlatılan Osman Bey'in Şeyh Edebalı'ya sunduğu fikirler, tarihî gerçeklik açısından doğru bir tespittir.

Sonuç olarak bütün anlatılanlar gösteriyor ki Kemal Tahir, bu romanında Anadolu toplumunun zenginlik kaynağını, toplumsal ilişkilerin temel dinamiklerini çok iyi tahlil etmişe benziyor. Toplumun temel faaliyetlerini çok yönlü ele alarak inceleyen yazar, güven ve ilişkilerin denetimi sayesinde ekonomik faaliyetlerin nasıl sürdürüldüğünü ortaya koymuş; ihya edici devlete ihtiyaç duyan toplumsal yapıyı, bu doğrultuda şekillendirerek betimlemek istemiştir. Romanda da tasvir edildiği gibi bu devlet yapısı, aynı zamanda insanların ve özellikle ekonomik yapının güvencesi haline gelmiştir.¹¹¹

Sonuç

Kemal Tahir, bu romanıyla göçebelikten yarı göçebeliği yaşayan Batı Anadolu Türkmenleri arasında Osmanlı Beyliği'nin tarihini olayların akışı içerisinde nasıl sivrilerek çıktığını ve Osmanlı'nın temel taşlarının nasıl atıldığını ortaya koymuştur. 14. yüzyılda mütevacı bir Türk aşiretinden ortaya çıkan ve Osmanlı Devleti'nde egemenlik kavramının nasıl belirdiğinin anlaşılması açısından bu roman, okuyuculara ışık tutmaktadır.

Romanda sözlü kuralların bütünü olan törenin, Osmanlı yönetim ve sosyal yapısına yansımaları farklı karakterlerin ağzından dinleme imkânı bulduk. Romanda anlatılan olaylardan da anlaşılacağı gibi, Osmanlı uç beyliğinde yaşayan Türkler, büyük oranda yaşamlarını beylerin şahsına ve insafına terk etmekten çok törenin yani hali hazırdaki kanunun adaletine teslim etmiş olmalarıydı. Bu bağlamda beylikten devlete geçiş dönemine kadar, kendinden önceki Türk ve İslam devletlerinin yönetim anlayışını benimsemiş olan Osmanlı hükümdarları, yönetimleri altındaki halkın sadece maddi ve manevi refahını sağlamak değil, aynı zamanda onların dirlik ve düzen içinde yaşamaları için gerekli şartları da oluşturmaları gerekiyordu. Bu, ancak adil kanunlar ve bu kanunların adil bir şekilde uygulanmasıyla mümkün olabilirdi. Osmanlı uç beyliğinden devlete geçiş serüveni, dönemin şartları da göz önünde bulundurulduğunda, bu uygulamaların gerçekleştiğini göstermektedir.

Diğer yandan Kemal Tahir, başka eserlerinde olduğu gibi bu romanında da Doğu ile Batı toplumları ve insan yapısını çok iyi tahlil ederek eserine yansıtmasını iyi bilmiştir. Bu bağlamda Doğulu toplumlarda devletin yapılanması, görev ve işlevlerinin Batılı toplumlardakinden farklı olduğundan yola çıkarak devlete bakışlarının da farklı olmasının gayet doğal olduğunu savunan yazar, bu durumu 'Devlet Ana' romanında ustalıkla işlemediğini bilmiştir.

Sonuç olarak, ilk sayfadan itibaren sonuna kadar zevkle okunan romanın her yönünün, özellikle kullanılan dil, üslup ve tasvirlerin gerçekten de çok başarılı şekilde işlendiğinin, belirtilmesi gerekir. Osmanlı Beyliğinin içinde bulunduğu durumu çok yönlü ele alan ve betimleyen yazar, 'Devlet Ana' romanıyla Türk toplumunun tarihsel gelişimini, okuyuculara çok iyi aktarmayı başarmıştır. Bugün hâlâ Osmanlı Devleti'nin kuruluş meselesiyle ilgili tartışıla gelen birçok konu, romanda ele alınmış ve gerçeğe yakın bir izahatta bulunulmuştur. Günümüz yerli ve yabancı tarih kaynaklarının dahi izahatta güçlük çektikleri, Osmanlı'nın kuruluşundaki

¹¹⁰ Köprülü, Köprülü, *Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu*, s.78.

¹¹¹ Avcı, *agm*, 283-284.

bazı meseleler, romanda okuyucuya hissettirmeden, ancak tarihi hakikatten fazla sapmadan bütünsel bir yaklaşımla ele alınarak izah edilmiştir. Kemal Tahir bu özelliğiyle, edebiyat yanında tarihi kaynakları kullanma konusunda da ne kadar mahir olduğunu göstermiştir. Romanda anlatılan bazı hususlara şüpheyle bakılabilir. Ancak bu hususlar, yerli ve yabancı tarihçilerin dahi Osmanlı'nın kuruluş meselesini farklı pencereden bakmış olmalarından kaynaklı olup, günümüzde bile bu mesele, hâlâ tartışılmaktadır. Bu romanıyla Kemal Tahir, Osmanlı'nın kuruluş meselesini dönemin tarihçilik anlayışından farklı olarak ele almış; Osmanlı tarihinin gelecek kuşaklara anlatılması hususunda yumuşak bir geçiş sağlamıştır, denilebilir.

**HISTORY
STUDIES**
INTERNATIONAL JOURNAL OF HISTORY

1803

13 / 6

Kaynakça

- AVCI, M. Güven, “Kemal Tahir ve Devlet: Bey Kısmının Onuru Kendi Malı Değildir”, *Kemal Tahir 100 Yaşında*, (Editörler: Ertan Eğribel-M. Fatih Andı), 1. Baskı, T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 2010, s.281-285.
- BELGE, Murat, *Edebiyat Üstüne Yazılar*, 1. Baskı, İletişim Yayınları İstanbul 1998.
- BERKTAY, Halil, *Cumhuriyet İdeolojisi ve Fuat Köprülü*, 1. Baskı, Kaynak Yayınları, İstanbul 1983.
- BOZDAĞ, İsmet, *Kemal Tahir'in Sohbetleri*, 1. Basım, Bilgi Yayınları, Ankara 1980.
- COPEAUX, Etienne, *Türk Tarih Tezinden Türk İslam Tezine*, (Çev: Ali Berktaş), 2. Baskı, Tarih Vakfı Yurt Yayınları. İstanbul 2000.
- DİVİTÇİOĞLU, Sencer, *Asya Üretim Tarzı ve Osmanlı Toplumunu*, Sermet Matbaası, Kırklareli, 1981.
- DOSDOĞRU, Hulusi, *Batı Aldatmacılığı ve Putlara Karşı Kemal Tahir*, 1. Basım, İstanbul: Tel Yayınları, 1974.
- ERGÜDER, Özcan, ‘*Türk Romanı’ Açık Oturumu*, Düzenleyen: Mehmet Seyda, Tekin Yayınevi, İstanbul 1969, s.72.
- ERZİ, Adnan Sadık, “Türkiye Kütüphanelerinden Notlar ve Vesikalar I”, *Belleten*, XIV/53 (1950), s.85-105.
- FAROQHİ, Suraiya, *Osmanlı Kültürü ve Gündelik Yaşam*, Çev. Elif Kılıç, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1997.
- FİLİPOVİÇ, Nedim, “Müellif Hakkında Not”, *Osmanlı Devleti'nin Doğuşu*, (İçinde), 4. Baskı, TTK Basımevi, Ankara 1991.
- GENÇ, Reşat, “Osman Gazi ve Türk Devlet Geleneği”, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Kurucusu Osman Gazi ve Dönemi-Sempozyum Sonuç Bildirileri-*, (Yay Haz. Kadir Atlansoy, Sezai Sevim), Bursa Kültür Sanat ve Turizm Vakfı Yayınları, Bursa 1996, s.43-45.
- GİBBONS, Herbert Adams, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu*, (Yay. Haz. Mustafa Everdi), 1. Baskı, 21. Yüzyıl Yayınları, Ankara 1998.
- GÖKBİLGİN, M. Tayyib, “Osman I”, *İslâm Ansiklopedisi*, C. IX, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1964, s.431-443.
- HASSAN, Ümit, *Osmanlı: Örgüt-İnanç-Davranış'tan Hukuk-İdeoloji'ye*, 6. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul 2009.
- HİLAV, Selahattin, *Edebiyat Yazıları*, 4. Baskı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2008.
- _____, *Felsefe Yazıları*, 4. Baskı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2008.
- İNALCIK, Halil, “Osman Gazi'nin Nicaea Kuşatması ve Bapheus Muharebesi”, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Kurucusu Osman Gazi ve Dönemi (Sempozyum Sonuç Bildirileri)*, (Yayına Haz. Kadir Atlansoy, Sezai Sevim), Bursa Kültür Sanat ve Turizm Vakfı Yayınları, Bursa 1996, s.9-38.
- _____, “Osman I”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. XXXIII, Türkiye Diyanet Vakfı Yayın Matbaacılık ve Ticaret İşletmesi, İstanbul 2007, s.443-453.
- _____, “Padişah”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. XXXIV, Türkiye Diyanet Vakfı Yayın Matbaacılık ve Ticaret İşletmesi, İstanbul 2007, s.140-143.

- _____, “Osmanlı Devleti’nin Kuruluş Sorunu”, Çev. Tahir Sünbül, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, XV/26 (1991), s.329-339.
- _____, *Kuruluş Dönemi Sultanları 1302-1481*, İsam Yayınları, Ankara 2010.
- _____, “Osmanlı Devleti’nin Kuruluş Tarihi”, *Kuruluş (Osmanlı Tarihini Yeniden Yazmak)*, 5. Baskı, Hayykitap, İstanbul 2011, s.43-65.
- KARA, Mustafa, “Osmanlı Devleti’nin Kuruluş Döneminde Hakimiyet Anlayışı”, *Osmanlı İmparatorluğu’nun Kurucusu Osman Gazi ve Dönemi-Sempozyum Sonuç Bildirileri-*, Yay Haz. Kadir Atlansoy, Sezai Sevim, Bursa Kültür Sanat ve Turizm Vakfı Yayınları, Bursa 1996, s.83-97.
- KARABULUT, Mustafa, “Devlet Ana Romanı Üzerine Bir İnceleme”, *Erdem*, S. 3, Atatürk Kültür Merkezi, Ankara 2009, s.115-128.
- KARATEPE, Şükrü, *Osmanlı Siyasi Kurumları, “Klasik Dönem”*, İşaret Yayınları, İstanbul 1989.
- KARPAT, Kemal H., *Osmanlı’da Milliyetçiliğin Toplumsal Temelleri*, 1. Baskı, Timaş Yayınları, İstanbul 2017.
- _____, *Balkanlar’da Osmanlı Mirası ve Ulusçuluk*, Çev: Recep Boztemur, 1. Baskı, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 2004.
- KAYMAZ, Nejat, “Türkçü Tarih Görüşü”, *Felsefe Kurumu Seminerleri*, TTK Yayınları, Ankara 1977, s.433-443.
- KÖPRÜLÜ, M. Fuad, *Bizans Müesseselerinin Osmanlı Müesseselerine Tesiri*, (Yayımlayan: Orhan F. Köprülü), 2. Basım, Ötüken Neşriyat A.Ş., İstanbul, 1986.
- _____, *Türk Edebiyatı’nda İlk Mutasavvıflar*, (Yayımlayan: Orhan F. Köprülü), 3. Basım, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, TTK Basımevi, Ankara 1976.
- _____, *Osmanlı Devleti’nin Kuruluşu*, TTK Yayınları, Ankara 1991.
- KÖPRÜLÜ, Orhan F., “Bâciyân-ı Rûm”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. IV, Ali Rıza Başkan Güzel Sanatlar Matbaası A.Ş., İstanbul 1991, s.415.
- KUNT, Metin, “Osmanlıların Ortaya Çıkışı”, *Türkiye Tarihi*, C. II, Yayın Yönetmeni: Sina Akşin, Cem Yayınları, İstanbul 1989, s.17-25.
- MACDONALD, D. B., “Derviş”, *İslâm Ansiklopedisi*, C. III, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1963, s.545-547.
- MARDİN, Şerif, *Türk Modernleşmesi (Makaleler IV)*, 1. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul 1991.
- MORAN, Berna, *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış II (Sabahattin Ali’den Yusuf Atılgan’a)*, 7. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul 2001.
- OCAK, Ahmet Yaşar, “Geyikli Baba”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Ali Rıza Başkan Güzel Sanatlar Matbaası A.Ş., C. XIV, İstanbul 1996, s.45-47.
- _____, “Osmanlı Beyliği Topraklarında Sufi Çevreler ve Abdalan-ı Rum Sorunu (1300-1389)”, *Osmanlı İmparatorluğu’nun Kurucusu Osman Gazi ve Dönemi (Sempozyum Sonuç Bildirileri)*, (Yay. Haz. Kadir Atlansoy, Sezai Sevim), Bursa Kültür Sanat ve Turizm Vakfı Yayınları, Bursa 1996, s.53-72.
- SEYDA, Mehmet, *‘Türk Romanı’ Açık Oturumu*, Düzenleyen: Mehmet Seyda, Tekin Yayınevi, İstanbul 1969.

- SOYGÜZEL, Hasan, “Kuruluşun Metodolojik ve Kavramsal Tahlili”, *Kuruluş (Osmanlı Tarihini Yeniden Yazmak)*, 5. Baskı, Hayykitap, İstanbul 2011, s. 21-40.
- SÜMER, Faruk, *Oğuzlar, (Türkmenler)*, 2. Basım, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları, Ankara 1972.
- ŞAHİN, Kamil, “Edebâli”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. X, Ali Rıza Başkan Güzel Sanatlar Matbaası A.Ş., İstanbul 1994, s.393-394.
- TAHİR, Kemal, *Devlet Ana*, Tekin Yayınları, İstanbul 1993.
- _____, ‘*Türk Romanı’ Açık Oturumu*, Düzenleyen: Mehmet Seyda, Tekin Yayınevi, İstanbul 1969.
- _____, *Notlar/ Sanat Edebiyat 1*, (Yayına Haz. Cengiz Yazoğlu), 1. Basım, Bağlam Yayınları, İstanbul 1989.
- _____, *Notlar/ Sanat Edebiyat 4*, Yayına Haz. Cengiz Yazoğlu, Bağlam Yayıncılık, İstanbul 1990.
- TATCI, Mustafa, “Yûnus Emre”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. XLIII, Türkiye Diyanet Vakfı Yayın Matbaacılık ve Ticaret İşletmesi, İstanbul 2013, s.600-606.
- UÇMAN, Abdullah, “Devlet Ana”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. IX, Ali Rıza Başkan Güzel Sanatlar Matbaası A.Ş., İstanbul 1994, s.240-241.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, *Osmanlı Devleti’nin Saray Teşkilatı*, TTK Yayınları, Ankara 1984.
- _____, “Gazi Orhan Bey Vakfıyesi (724 Rebiülevvel-1324 Mart)”, *Belleten*, V/19 (Temmuz 1941), s.277-288.
- ÜLKER, Necmi, “Osmanlı Devleti’nin Kuruluş Döneminde Hâkimiyet Anlayışı”, *Osmanlı İmparatorluğu’nun Kurucusu Osman Gazi ve Dönemi-Sempozyum Sonuç Bildirileri-*, Yay Haz. Kadir Atlansoy, Sezai Sevim, Bursa Kültür Sanat ve Turizm Vakfı Yayınları, Bursa 1996, s.73-82.
- WITTEK, Paul, *Osmanlı İmparatorluğu’nun Doğuşu*, Kaynak Yayınları, Ankara 1985.
- YILDIRIM, Seyfi, “Balkan Savaşları ve Sonrasındaki Göçlerin Türkiye Nüfusuna Etkileri”, *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi (CTAD)*, Yıl 8, S. 16 (Güz 2012), s.75-92.
- YILMAZ, Serap, “Osmanlı Devrinde Batı Anadolu’da Tekstil Endüstrisinin Gelişimi”, *Uluslararası Osmanlı Tarihi Sempozyumu Bildirileri (İzmir, 8-10 Nisan 1999)*, İzmir 2000, s.257-292.

Summary

The establishment of the Ottoman Empire is one of the issues discussed by both Turkish and Western historians. An approach that belittled the stages of the Ottoman Empire began to dominate after the formation of a discipline called Orientalism in the West. Orientalists, who did not have comprehensive knowledge about Turkish as well as Islamic societies, put forward ideas that Turks led a completely nomadic and uncivilized life before joining the Islamic civilization. They brought forward claims that the Turks with such a lifestyle could not have established a strong state like the Ottoman Empire. In this respect, while ignoring the Great and Anatolian Seljuks, they flatly denied the existence of the Turkish origin of the Ottoman history. With the proclamation of the Republic, a perspective that prioritized Central Asian Turkish history was developed against this biased understanding of history in the West. In the following period, at a time when Ottoman Turkish historiography was weak, it is of great importance that with 'Devlet Ana (Mother State)', Kemal Tahir produced a novel with a taste for literature but without moving away from historical reality. After this novel, the establishment of the Ottoman Empire attracted the attention of many people and the issue of re-establishment began to be discussed.

Kemal Tahir is a writer who comes to the forefront with his social analyzes in the face of problems, as well as bringing a different perspective to the understanding of Turkish history and novel with this work he created. Kemal Tahir's interest in history and Ottoman social structure led him to historical periods and, by extension, to deal with the establishment process of the Ottoman State in this novel. Believing that documents and historical sources alone would not be sufficient to reveal various facets of the Ottoman history, Kemal Tahir wants to give a message to researchers and those interested in social problems through his novel 'Devle Ana'. Kemal Tahir, who carried out oral and written history studies together while writing the novel 'State Mother', consulted Turkish chronicles, traveled for days around the founding geography of the Ottoman Empire, examined the edicts and records produced at that period, and researched the lives of minstrels. With the novel "Devlet Ana", which he wrote after all these studies, he responds to the biased views of Western historians with the language of a novel. Taking care not to stray from concrete historical reality, Kemal Tahir brings a new perspective to the novel tradition with this work.

Kemal Tahir has not only revealed his feelings with this novel, but also acted in accordance with the historical reality. Accordingly, the author has brought a new perspective to the understanding of historiography of the period in which he lived by novelizing a subject that was not discussed much in his own time, the issue of the establishment of the Ottoman state. While analyzing the establishment issue in the novel 'State Mother', he pays maximum attention to the compatibility of place, time, space and social structure with reality. The problem of how political conditions and social and cultural behaviors were influential in the establishment and expansion of the Ottoman Empire is tried to be explained descriptively in this novel. In this way, it is aimed to create an image that can be summarized with the sentence "That's how that huge state was founded", while the conditions in the establishment and expansion of the Ottoman Empire, one of the longest-lived states in history, are discussed in the context of event and reality.

The subject of the novel is the statehood adventure of the Ottoman Empire, beginning from a Turkmen tribe in Söğüt, in the northwest of Anatolia, in the 1290s. Kemal Tahir, in this novel, goes before the foundation years of the Ottoman state, conveying the customs, identity and social life of the Turks very well. Here, he aims to give the impression that the Central Asian cultural elements of the Turks continue to live in the Anatolian lands. In addition to the concepts of bravery, equality and justice, the meaning and importance of gaza and jihad for the Turks find their full expression in the novel. In this novel, contrary to the idea that nothing can be said beyond the known historical facts, the way of life of the people living in a small circle in the Turkmen tribes of those years, their relations with each other, Osman's prominence as the founding leader in the principality and his relations with the neighboring Byzantine tekfuris are discussed. Thus, the foundation stones of the Ottoman Empire are revealed one by one. While all this is being done, the disintegration of the Seljuk State in Konya, the fusions on the Byzantine border, the Mongolian pressure and the transition of the Osmanoğulları from the border principality to the statehood in a period when the Turkish principalities could not provide the Anatolian unity, are explained in a fluent style. In addition, the basic beliefs and ideas of the Ottoman Empire in the process of expanding its lands are included in the novel, and the rulers and the ruled are seen as melted in the same pot. While the author talks about how the Ottoman principality grew and expanded despite the difficult conditions it was in, he explains that this was realized by leaving the water flowing; that is, it became possible by establishing a much more humane order compared to feudalism. While describing the tendency of the Ottomans to manage other societies in the novel, it is important that the Turkish society structure and feature, which is incompatible with the Western feudal rules, is explained without departing from the historical reality. As in his other novels, Kemal Tahir tries to explain in his novel "Mother State" the thesis that Eastern and Western societies did not go through the same stages, and therefore the behavior of people with different social structures would be different. However, the author knows very well how to put forward his thoughts while talking about the differences between the two societies and to put this into the novel skillfully. While talking about the differences, he shows our ability to solve the problems in accordance with the social realities by addressing them at the widest level, making an effort to understand and explain the Anatolian people.

The historical connections between the event, time, place and people in the novel are well established and the elements that make up the political, social and cultural structure of the Ottoman Empire are masterfully handled. In the novel, the place and importance of characters such as the Ahilik organization, gazi-dervish and Bacıbey in the Ottoman history are emphasized, and the effect of the aforementioned organizations and characters on the establishment of the Ottoman State is aimed to be revealed by considering them in the context of event-phenomenon. In order to reveal all these, attention has been paid to the establishment of a good connection between event-fiction or event-reality in the novel.